

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA BİLİM DALI**

**14-18 YAŞ GRUBU TUTUKLU OLAN VE OLMAYAN ERGENLERİN
REDDETME BECERİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Yahya BOZKURT**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Galip YÜKSEL**

Ankara-2006

ÖZET

Bu araştırmada, 14–18 yaş grubu tutuklu ve tutuklu olmayan ergenlerin akran baskısı karşısında gösterdikleri reddetme becerileri incelenmiştir. Ayrıca tutuklu olan ve olmayan 14–18 yaş grubu ergenlerin reddetme becerileri; yaş, eğitim düzeyleri, gelir seviyeleri ile ergenlerin yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim birimlerinin nüfus yoğunlukları gibi değişkenlere göre incelemiştir.

Araştırma 2005–2006 yıllarında Elmadağ Çocuk Ceza ve Tutukevinde kalan 14–18 yaş grubu ergenler ile Elmadağ Lisesi ve Elmadağ Namık Kemal ilköğretim öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veri toplamak amacıyla Yüce (2000) tarafından geliştirilen Reddetme Becerileri Envanteri ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan gruplardan elde edilen veriler t testi ve iki yönlü varyans analizi kullanılarak incelenmiştir. Varyans analizi sonrası puan farkı saptanan gruplar arasında varyansın kaynağını görebilmek amacıyla basit temel etki testi yapılmış, elde edilen sonuçlar birinci tip hataya karşı Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Ayrıca analiz öncesi verilerin kullanılan istatistiksel test sayıtlarını ne ölçüde karşıladığı incelenmiş ve ortalamalar arasındaki farkların önem kontrolü için $P < .05$ düzeyi benimsenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanlarının ortalaması, tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanları ortalamalarından yaş, eğitim seviyesi ve ailenin gelir seviyesine göre daha düşük bulunmuştur. Buna ek olarak, yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim biriminin nüfus yoğunluğuna göre, tutuklu ergenlerin reddetme becerileri ile tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri arasında herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

ABSTRACT

In this study the refusal skills of the detained and non-detained adolescents between the age group 14 – 18 against the peer pressure have been handled. Besides the study also handles the refusal skills of the adolescents between the age group 14-18 detained and non-detained according to the individual variables such as age, education levels, income levels and the population densities of the settlement units where the adolescents spend their first ten years of their lives.

The present study was realized about the students from Elmadağ Highschool and Elmadağ Namık Kemal primary school. The students were the adolescents from the age group 14-18 as well as imprisoned adolescents at Elmadağ Children Pritentiary in the years 2005 and 2006. For the study the Individual Information Form developed by Yüce (2000) and Refusal Skills Inventory developed by the same researcher were used in an attempt to collect data.

The views obtained from the groups participating the study were examined by employing the t test and bidirectional variance analysis. The simple basic effect test was applied in a bid to detect the source of the variance between the groups about which point difference had been determined after the variant analysis and Bonferroni modification was applied against the first type error to the results obtained. Furthermore the point as to what extent the data met the statistical test assumptions before the analysis was also examined and $P < 5$ level was adopted for the importance control of the differences amongst the averages.

According to the results of the study; the average point of the refusal skills of the non-detained adolescents in terms of age, educational level and familial income level. Additionally it was determined that there were not any difference between the refusal skills of the detained and refusal skills of the detained adolescents was found to be lower than the average point of the refusal skills of the non-detained adolescents according to the density of the settlement unit where the adolescents spent the first ten years of their lives.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
Problem	6
Araştırmanın Amacı.....	6
Alt Problemler	6
Sayıtlılar	7
Sınırlıklar	7
Tanımlar	8
Araştırmanın Önem ve Gerekçesi	9
BÖLÜM 2	12
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	12
ERGENLİK.....	12
Ergenlik Dönemi	13
Ergenlik Çağı	14
Ergenlik Dönemi ve Özellikleri	16
Ergenliğin İlk Aşaması.....	18
Ergenliğin İkinci Aşaması.....	19
Ergenliğin Son Aşaması.....	21
Ergenlikte Gelişim Görevleri	21
Ergenlik Döneminin Sorunları	23
TUTUKLULUK.....	24
Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Kavramı.....	26

Suç İşlediği Zaman 11 Yaşını Doldurmuş Fakat 15 Yaşını Doldurmamış Olanlar.....	27
Suç İşlediği Zaman 15 Yaşını Doldurmuş Olup 18 Yaşını Doldurmamış Olanlar.....	27
Suçluluğu Açıklayan Teoriler	28
Biyolojik Yaklaşımlar	29
Psikolojik Yaklaşımlar	30
Sosyolojik Kuramlar	31
Ayırıcı Birleşmeler Kuramı.....	31
Sosyal Öğrenme Kuramı	33
REDDETME BECERİLERİ.....	36
Akran Baskısı	39
Atılganlık	42
Arkadaşlık	44
Sigara, Alkol ve Cinsel İlişkiyi Reddetme.....	46
Sosyal Öğrenme Modeli.....	48
Reddetme Becerileri ile İlgili Yurtdışında Yapılmış Bazı Araştırmalar	50
Reddetme Becerileri ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Bazı Araştırmalar	54
BÖLÜM 3	57
YÖNTEM.....	57
Araştırmanın Yöntemi.....	57
Araştırmanın Evreni	57
Veri Toplama Araçları	58
1- Reddetme Becerileri Envanteri.....	58
Reddetme Becerileri Envanterinin Güvenirlik Çalışmaları	59
Reddetme Becerileri Envanter Geçerlik Çalışmaları	60
Envanterin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	60
Envanterin Puanlanması.....	60
2- Kişisel Bilgi Formu.....	61
Verilerin Toplanması	61

Verilerin Analizi.....	62
BÖLÜM 4.....	64
BULGULAR.....	64
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular.....	64
Tutuklu Olup Olmama ve Yaşlarına Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular.....	65
Tutuklu Olup Olmama ve Eğitim Düzeylerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular.....	67
Tutuklu Olup Olmama ve Ailelerinin Gelir Seviyelerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular.....	69
Tutuklu Olup Olmama ve Yaşamın İlk On Yılını Geçirdiği Yerleşim Biriminin Nüfus Yoğunluğuna Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular.....	71
BÖLÜM 5.....	74
TARTIŞMA VE YORUM.....	74
Tutuklu Olup Olmamanın Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	74
Tutuklu Olup Olmama ve Yaşa Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	75
Tutuklu Olup Olmama ve Eğitim Düzeylerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	76
Tutuklu Olup Olmama ve Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	76
Tutuklu Olup Olmama ve Yaşamlarının İlk On Yılını Geçirdikleri Yerleşim Birimlerinin Nüfus Yoğunluklarına Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	77
BÖLÜM 6	78
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78

KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	88

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Ergenlerin sosyalleşmesinde aile ve okulun yanı sıra akranların da büyük önemi vardır. Ergenlik döneminde gençler, akranları tarafından onay görmek için onların ilgi, değer ve tutumlarını benimsemektedirler. Akranlarıyla kurduğu ilişkide genç; eşit ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılayabilmeyi öğrenmektedir. Grup tarafından kabul görme, gencin kendisine olan güvenini pekiştirmekte ve arkadaşları arasında duygu ve düşüncelerini rahatça dile getirmesine katkıda bulunmaktadır (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenlik çağı değişik görüşlerdeki bir çok kuramcıya göre Elkid, (1967); Erickson, (1959); Lewin, (1935), kişinin benzerlerini arama, geleceğe dönük kararlar verme ve seçimler yapma dönemidir (Akt: Hortaçsu, 2003).

Birey 12-18 yaşları arasında üç alanda (bilişsel, ahlak ve özdeşleşme), en önemli gelişmelerini tamamlar. Piaget, gelişimin olabilmesi için ilk adım olarak çocuğun bir dengesizliğin (disequilibrium), bir yetersizliğin farkına varması gerektiğini söyler. 12 – 18 yaş arası, ergenin en çok arayış içinde olduğu, ana- baba ve çevresine en çok ters düştüğü ve kendisiyle toplum arasındaki dengesizliği en yoğun olarak yaşadığı bir devredir (Cüceloğlu, 1997).

Ergenlik döneminde, aileden uzaklaşarak akranlarla daha fazla zaman geçirilmeye başlanılır (Cook&Dayley, 2001). Bu dönemde yoğunlaşan ait olma, kabul

görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimler, ergenin tamamen akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilir (Akt: Aydın, 1999).

Bireyin bilişsel ve duygusal alanda büyük gelişme gösterdiği ve her şeyi eleştirip, kendine özgü yeni bir dünya kurmaya çalıştığı ergenlik çağında (adolescence), gencin dayanabileceği en önemli güven kaynağını arkadaşlık oluşturur. Her konuda dengesizlik içinde olan ve denge oluşturmaya çalışan çocuk, arkadaşlık konusunda dengesizlik içinde değildir. Bu yaşlarda yaşlılarının çocuk üzerindeki etkisi, çoğu kez ailenin etkisi kadardır, hatta bazı ülkelerde ondan da büyüktür (Cüceloğlu, 1997).

Ergenlikte arkadaşların bireyin yaşamı üzerindeki etkisi ciddi şekilde artmaktadır. Gencin gelişen beceri ve yetenekleri, bazı konularda (gezme, dolaşma, alışveriş) onu ana babadan bağımsız kılmakta ve bazı sorumluluklar (yardım, danışma) yüklenmesine olanak tanımaktadır. Öte yandan arkadaşların gencin yaşamındaki önemi artmakta, ana babayla paylaşamayacak birtakım deneyimlerden arkadaşlarla birlikte geçilebilmektedir. Genç bu deneyimler karşısındaki duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşarak ve onların izlenimleriyle karşılaştırarak kendini tanıma, deneme ve değerlendirme fırsatını bulmaktadır. Bilindiği gibi, kişiler, doğrunun veya normalin ne olduğunun bilinmediği durumlarda, kendileriyle ilgili en aydınlatıcı bilgiyi, kendilerini benzer kişilerle kıyaslayarak edinebilirler. İlk kez karşılaştığı bir durum karşısında tepki ve başarı düzeyini değerlendirmek isteyen genç için en önemli ölçüt, kendi yaşlılarının düşünce ve davranışlarıdır. Bu nedenle, bir çok yeni deneyimden geçilen ergenlik döneminde, yaşlıların önemli ve anababalarındakinden çok farklı işlevleri olduğu açıktır (Akt: Hortaçsu, 2003).

Kasatura (1998)'ya göre ergenlik dönemi, bireyin arkadaşlıklara en çok önem verdiği bir dönemdir. Bu döneme, evden ayrılma, topluma açılma dönemi de denebilir. Ergenlikte arkadaş-akran etkileşimi yoğundur, gençler arkadaşlarının etkisine açıktır. Ergen için bir arkadaş grubuna sahip olmak, grubunda değer verilen bir insan olmak en

güçlü isteklerindendir. Alkol ve diğer uyuşturucuların kullanıldığı çevrelerde yaşayan, bu maddeleri kullanan arkadaşlara sahip gençler, onların özendirmelerinden dolayı bu maddeleri deneyebilirler ve bağımlılık geliştirebilirler. Gençler için yeni olanı denemek ve bir faaliyeti ilk defa gerçekleştirmek onları belirli eylemlere yöneltten önemli bir nedendir. Gençler kendileri için yeni olan bir alışkanlığı “merak ettikleri için” denemek isteyebilirler (Kulaksızoğlu, 1998).

Köknel, (1982) ve Kasatura (1995), arkadaş çevresinin değerlerini grup tarafından dışlanmamak için benimseme ve bu yüzden onların etkisinde kalarak sapan davranışları taklit etme yanında, bir bakıma grup baskısı yüzünden onların alışkanlıklarını benimseyenleri de görmek mümkündür. Arkadaş ve akranlarının kötü alışkanlıkları ergenlere yeni alışkanlıkları denemeleri için bir öğrenme ortamı yaratmakta ve teşvik edici olmaktadır (Akt: Kulaksızoğlu, 1998).

Hiç kuşkusuz ergen bireylerin arkadaş grubunun kötü alışkanlıklarına “Hayır” demeleri çok zor bir şey olabilir. Gençleri, onlara sunulan alkol veya uyuşturucu maddelerini reddetmeye teşvik etmek üzere düzenlenen ulusal kampanyalar; grup baskısı, ısrarlı ikna çabaları ve gençlerin ‘sadece hayır’ deme isteğine rağmen maruz kaldıkları yoğun baskı gibi etkenler karşısında bazen son derece basit ve yetersiz kalabiliyor. Gençler, madde kullanımının zararları hakkında yeterince bilgi sahibi de olsa, reddetme motivasyonları kuvvetli de olsa çoğunlukla buna karşı koyamıyorlar. Goldstein (1989), yeterli bilgi ve motivasyona rağmen böylesi bir teslimiyet, özellikle gerçek yaşam arkadaş grubu koşulları altında bireyin açıkça reddedebilme becerilerindeki yetersizlikten kaynaklanabileceğini ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi ergenlik, bireylerin akranların baskılarına açık oldukları bir dönemdir. Akranların davranışları ve kişilik özellikleri ergen bireyin davranışları üzerinde çok etkili olabilmektedir. Bazen akran grubu yasal olmayan davranışlar da gösterebilir. Bu durumda da ergen yine akran grubunun tesirlerine açık olmaktadır.

Yörükoğlu (1998), çocukluk ve gençlik çağında işlenen suçlar, bütün dünyada en çok tartışılan toplum sorunlarından biridir. Yapılan incelemeler, 18 yaşından önce işlenen suçların hızla yaygınlaştığını göstermektedir. Daha önemlisi, suçluluk oranındaki yükseliş, gençlik nüfusunun artış oranından daha hızlı olmaktadır. Suça yönelen gençlerin yaş ortalaması gittikçe düşmekte, topluca işlenen suçlar artış göstermektedir.

Türkiye’de tutuk evlerinde çeşitle suçlardan veya suçlamalardan ötürü bulunan ergenlerin sayıları aslında hiç de azımsanmayacak düzeyde oldukları görülmektedir. Türkiye’de son 8 yıla ait istatistikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
1997-2004 Yıllarının Aralık Ayına Ait Tutuklu İstatistikleri

Yıllar Tutukluluk Durumu	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Toplam
Giren	49	528	469	394	608	662	648	376	3734
Çıkan	534	732	557	510	575	661	697	331	4597
Mevcut	1031	1445	1290	1398	1648	1593	1789	1338	

Kaynak: (Adalet Bakanlığı İstatistikleri 2006 ; Taşkın, 2002)

Tablo 1’de de görüldüğü gibi tutuklu ergenlerin özellikle tutukevlerine/cezaevlerine giren–çıkan sayıları kabarık olması ile birlikte bu sirkülasyon da göz önüne alındığında bu sayılar hiç de azımsanacak düzeyde değildir. Giren bölümünde verilen rakamlar, ilgili yılların sadece aralık aylarına ait rakamlardır. Çıkan

bölümündekiler ise ilgili yılın sadece aralık ayında ceza veya tutukevinden çıkış yapan ergenleri göstermektedir. Mevcut bölümünde verilen rakamlar ise ilgili yılın aralık ayında çıkış yapan ergenlerden ayrı olarak ceza veya tutuk evinde kalmaya devam eden ergenleri belirtmektedir. Her ay çeşitli nedenlerle ceza veya tutukevi deneyimini yaşamak durumunda kalan bunca ergenin, bu mekanlarda davranış bozukluğu olanların çoğunlukta olduğu bir grubun içine konulması zaman zaman bu ergenlerin tutuk evinden çıktıktan sonra da tutukevinde edindikleri arkadaşları ile iletişimlerinin devam ettiği düşünülürse olumsuz davranışların ergenin yaşamında ne kadar etkili olduğu ortaya çıkacaktır.

Yine de verilen rakamların Türkiye açısından bir netlik ifade ettiğini söylemek oldukça zordur. Çünkü Türkiye’de her suç sayılan davranış sergileyen birey tutuklanmamaktadır. Yörükoğlu (1998) ve Kulaksızoğlu (1998)’na göre Türkiye’de kimi varlıklı ailelerin çocuklarının herhangi bir suça karışması durumunda, aile, çocuğun bu durumunu adli mercilere intikal ettirmeden kolayca örtbas etmekte bu nedenle de adli istatistiklere yansımayan / yansıtılmayan çok sayıda suçlu ergen olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Eğer bu varlıklı ailelerin çocuklarının sayıları da yukarıdaki tabloya eklenirse rakam çok daha kabarık çıkacaktır.

Yaşamlarında eğitsel, ahlaki ve sosyal açıdan çok büyük önem arz eden ergenlik dönemindeki gençlerin, tutukluluğa sebep olacak davranışları sergilemelerini önleyecek yeterli, programlı ve gelişimsel bir eğitim oldukça önemlidir (Gander. M. J, Gardiner. H. W. Çev: Onur, 1995). Suçluluğun önlenmesi ve iyileştirilmesi için çok çeşitli yaklaşımlar denenmiştir. Ancak en mantıklısı suçun ortaya çıkmasını engellemektir. Fakat bunun başarılması, yoksulluk ve eğitim eksikliği gibi suça uygun zemin hazırlayan koşulların ortadan kaldırılmasını gerektirir ki bu alanlarda kat edilen yol hala yetersizdir.

Problem

Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin; yaş, eğitim düzeyleri, ailelerinin gelir seviyeleri ve yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim birimlerinin nüfus yoğunluklarına göre reddetme becerileri arasında bir fark var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı tutuklu olan ve olmayan ergenlerin akran baskısına karşı reddetme becerilerine sahip olup olmadıklarını ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

Alt Problemler

Aşağıda, araştırmaya konu olan probleme ilişkin şu sorulara yanıt aranmıştır.

1. Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin yaşlarına göre reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin eğitim düzeylerine göre reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin ailelerinin gelir seviyelerine göre reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim birimlerine göre reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Sayıtlar

1. Reddetme Becerileri Envanteri tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerini ölçer.
2. Tutuklu olan ve olmayan ergenler Reddetme Becerileri Envanterini ve Kişisel Bilgi Formunu içtenlikle cevaplamışlardır.
3. Bu çalışmada, araştırma grubunun alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyleri temsil ettiği kabul edilmiştir.

Sınırlıklar

1. Bu araştırma 14–18 yaş grubundaki Ankara – Elmadağ Çocuk Tutuk ve Ceza Evi'ndeki ergenler, Elmadağ Lisesi ve Elmadağ Namık Kemal İlköğretim Okulu'nda araştırmaya katılan öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Ergenlerin akran baskısına karşı kullandıkları reddetme becerilerine ilişkin genellemeler sadece ölçülen davranışlarla sınırlıdır.

Tanımlar

Akran : Yaşça denk olan kişiler (Türk Dil Kurumu, 1988).

Akran Baskısı: Bireyin sahip olduğu akran gruplarının, aktivitelerinde bir şeyi yapmak için bireye ısrar etmesi ve cesaretlendirmesidir (Santor ve diğerleri, 2000; Akt: Kıran, 2003).

Ergenlik : Çocukluğun yitirilip yetişkinliğe doğru adım atıldığı önceden kestirilemeyen ve genelde güçlü tepkilerin verildiği bir değişim zamanıdır (Flynn, 2000; Akt: Yavuz, 2003).

Reddetme Becerisi: Bireyin, başkalarının haklarını yadsımadan kendi haklarını koruyabilmesi ile duygu, inanç ve fikirlerini açıkça ortaya koyabilmesi olarak tanımlanabilir (Yüce, 2002).

Atılğan Davranış: Bireylerin , kendilerini oldukları gibi anlatabilme, olumlu ve olumsuz duygularını iletebilme, kendilerine ters gelen isteklere karşı direnebilme ve karşısındakinden istekte bulunabilme becerisidir (Voltan, 1980).

Tutuklu Ergen: 14-18 yaş aralığında olup herhangi bir fiil nedeniyle yargı makamlarınca tutuklanan, suçlu olduğu mahkeme kararıyla kesinleşmemiş veya suçu kesinleşmiş olduğu halde 18 yaşını doldurduğunda cezası üç aydan az kalmış olan veya tutuklu olarak kaldığı süre, tahliyesine 6 aydan az kalan ergenlerdir.

Araştırmanın Önem ve Gerekçesi

Türkiye'nin kalkınması sürecinde davranış bozukluklarından yeterince arınmış bireylerin kalkınmaya katkıları, daha güvenli bir toplum, geleceğin teminatı olan gençlerin kendi davranışlarına yön vermeleri, kendi istekleri doğrultusunda harekette bulunmaları, istemediği/zararlı bulduğu davranışlardan kendini koruması önemli bir etkidir. Ergenlerin kendi kararlarını verirken bu kararda daha özgür, kararın gerçekten kendilerine ait olması, davranış sonrası karşılaşacağı sonuç/sonuçları üstlenmeleri açısından önemlidir. Çünkü ergen kendi kararlarını kendisi verirse, verdiği kararın sorumluluğunu almak durumundadır. Alacağı sorumluluk konusunda, söz konusu davranışla ilgili karar verme aşamasında seçici davranmaya itecek önemli bir etkidir.

Ergen, bulunduğu davranışın sonucunun bir şekilde kendisini bağladığını fark ettiği için bir başkasının isteklerine, kararlarına, dayatmalarına tepki gösterecek, sonucuna katlandığı davranışın karar aşamasına kendisi müdahale edecektir.

Türkiye'de giderek artan madde bağımlılığı, kap-kaç olayları gibi tutukluluğa sebep olan davranışlar, toplumu rahatsız eden ciddi sorunlar olarak varlığını devam ettirmektedir. Daha huzurlu ve güvenli bir ortam için bu tür davranışların -tamamen yok edilemezse de- minimum düzeyde kalacak şekilde azaltılmaya çalışılması son derece önemlidir.

Tutukluluğa sebep olan davranışlarda bulunan ergenlerin bu davranışlarda bulunurken, akranların etkisinde kalıp direnç göstermeden boyun eğmiş olabilirler. Bazen de kişisel olarak sosyal ortamda gelişen olayların içinde yer alan ergenin söz konusu davranışlara katılma/katılmama sürecinde, katılmayı istememesine rağmen bu tepkiyi verememiş olabilir.

Bu çalışma ile tutukluluğa sebep olan davranışların arasında reddetme becerilerinin yeri ve rolü araştırılarak, gerekli ve yeterli eğitimi vermenin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, tutukluluğa sebep olan davranışlar ve

etkenlerin hem mevcut tutuklular hem de yeni yetişen neslin bu tür davranışlara karşı nasıl korunabileceği konusunda önleyici eğitsel ve sosyal çalışmaların yapılmasında ışık tutacağı umulmaktadır.

Ergenlerin sosyalleşmelerinde aile ve okulun yanı sıra akranların çok büyük önemi vardır. Sosyal gelişme için ergenlerin akranlarıyla birlikte olmaya ihtiyaçları vardır. Ergenlik döneminde gençler, akranları tarafından kabul görmek için onların ilgi, değer ve tutumlarını benimsemektedirler (Kulaksızoğlu, 1998).

Reddetme becerileri ile ilgili kuramsal görüşlerde ve araştırmalarda bireylerin reddetme becerilerine sahip olmalarının, onların yaşamını daha doyumlu hale getireceği ve reddetme becerilerinin öğretilebileceği ileri sürülmektedir (Goldstein, Reagles ve Amann, 1990).

Yazında, olumsuz akran etkilerinin sonuçları üzerine yapılmış pek çok araştırma bulunmaktadır. Olumsuz akran etkilerinin polis kayıtlarına yansıyan en önemli sonucu sapkın davranışlardır. Bu davranışlara örnek olarak; araba hırsızlığı, uyuşturucu madde kullanımı vb. gösterilmektedir. Polis kayıtlarına yansımayan suçlar ise okuldan kaçma, şiddet içerikli davranışlarda bulunma, küfretme, sigara içme gibi davranışlardır. Sapkın davranışlarda bulunan akranlarla birlikte olan gençlerin, sapkın davranışlarda bulunma olasılığı da artmaktadır (Akt: Delikara, 2000).

İlköğretim ikince kademe öğrencilerinin akran baskısına karşı reddetme becerilerini ölçtüğü çalışmasında Yüce (2002), bireyin akran etkisi ile olumsuz davranışlar sergilemesinin nedenleri arasında, reddetme becerilerindeki eksikliğin önemli bir payı olduğu tespit etmiştir.

Madde kullanımı, okuldan kaçma, bir örgüte üye olma, zamansız cinsel etkinlikte bulunma gibi davranışlar, ergenlik dönemindeki bireylerde görülebilen ve istenmeyen

davranışlardır. Ergenlerin bu tür davranışlar sergilemesinde akran baskısının rolü tartışılmazdır (Yüce, 2002).

Türkiye literatürü incelendiğinde, ergenlerin akran baskısı karşısında kullandıkları reddetme becerilerini doğrudan inceleyen araştırma sınırlıdır. Yüce (2002) tarafından kaleme alınan, “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Reddetme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, ilgili çalışmaya örnektir. Ancak bu araştırmada da tutuklular ve yaşları itibarıyla farklı bir popülasyonla çalışılmıştır. Adı geçen araştırmanın bu konuya yönelik ilk çalışma olması nedeniyle Türkiye literatürüne katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de “suç” sayılan davranışlar ve tutukluluk/hükümlülük üzerine yapılmış bir çok araştırma mevcuttur (Kaya, 1993; Türkeri, 1995; Ünal, 1999; Yılmaz, 1999; Özdemir, 1999; Kunt, 2003; Yavuz, 2003). Ancak bu araştırmalar, araştırmaya konu olan bireylerin demografik veya kişilik özellikleri ile ilgilidir. Reddetme becerileri ile ilgili ise sadece Yüce (2002) tarafından yapılmış araştırma bulunmaktadır.

Ergenlik döneminde olan gençlerin öğrenim gördükleri öğretim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri örgütlenirken, bu dönemdeki akran grupları ve onların gençler üzerindeki baskılarının bilinmesi gerekmektedir. Bu sayede gençlerin bir çok davranışlarının açıklanması kolaylaşır. Gençlerin akran baskısının olumsuz etkisiyle baş etmesini sağlayıcı programlar geliştirilebilir. Kıran (2002)’a göre, ergenlerin reddetme becerileri geliştirilerek daha sağlıklı kararlar alan bireyler olması sağlanabilir. Okul psikolojik danışma ve rehberlik servisleri, reddetme becerileri yetersiz olan öğrencilere bu becerileri kazandırabilir. Bunun sonucunda çocukların öğrenim sürecinden kopmaları, istenmeyen davranışlarda bulunmaları önceden önlenabilir.

Araştırmaya konu olan yaş grubundaki bireylerin tutukluluğa sebep olan davranışları önlemek, ancak bu yaş grubunun özelliklerini bilmekle mümkün olacaktır.

BÖLÜM 2

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan ergenlik, tutukluluk ve reddetme becerileri kavramlarına ilişkin görüşlere ve bu kavramların çeşitli faktörlere göre incelenmesine yönelik yurt dışında ve yurt içinde yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

ERGENLİK

Bu bölümde, reddetme becerilerinin kuramsal açıklaması, arkadaşlık, akran baskısı, etkili davranma/atılmanlık kavramlarının açıklaması ile ergenlerde sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı, zamansız cinsel etkinlik konularında çeşitli görüşler ile bu konularla ilgili, yurt içi ve yurt dışında yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Ergenlik kavramı on dokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar çocuk gelişimi ile ilgili kaynaklarda yer almamaktadır. İlk kez 1904'te Stanley Hall, "ergenlik" terimini kullanarak bu dönemin insan gelişiminde ayrı bir evre olduğunu ortaya koymuştur. Terim Latince "gelişen" anlamındadır ve şöyle tanımlanmaktadır: Fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psikososyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir ve hızlı fiziksel, psikolojik, sosyal değişmelerle karakterizedir. Konu üzerinde çalışan bir çok kişinin getirdiği tanımlamalar da ergenliğin başlangıç ve bitiş sınırlarını belirlemek açısından bu

tanımlamadan çok farklı değildir. Genel olarak ergenliğin başlangıcının biyolojik değişikliklerin ortaya çıktığı puberteye sona bağlanması konusunda bir görüş birliği varsa da bitiş zamanının net olarak belirlenmesinde güçlükler vardır. Ancak çoğu yazarlar bu dönemin 12 yaş civarında başlayıp 19–21 yaşlarında sona erdiği görüşünde birleşmektedir. Ergenlik, insan gelişim dönemleri içinde toplumsal etkilerin birey için en fazla önem taşıdığı bir evredir. Dolayısıyla, tanım gereği bitiş belirleyen ruhsal olgunluğun sağlanmasının da toplumdan topluma farklılıklar göstermesi beklenebilir (Çuhadaroğlu, 2000).

Ergenlik Dönemi

Aristo ergeni, “ölçü tanımamak, tutkuyla davranışa geçmek ve her şeye aşırılığa kaçmak gibi duygusal kavramlarla değerlendirmiştir (Akt: Düvenci, 1995).

Düvenci’ye (1995) göre ergenlik; bir durumdan ötekine geçiş ile eski alışkanlıklardan sıyrılıp yeni koşullara uyma zorunluluğunu getirdiğinden, kendine göre bir zorluk taşımakta, dolayısıyla bir kriz ya da bunalım dönemi olarak adlandırılabilir.

Ergenlik, insanda; bedence, boyca büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişime ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 1998).

Unesco’nun tanımına göre ise ergenlik; bireyin, öğrenim gördüğü ve hayatını kazanmaya çalıştığı için ekonomik bağımsızlığına kavuşamadığı medeni durum olarak da evli olmadığı bir gelişim dönemidir (Akt: Koç, 2004).

Ergenlik Çağı

Ergenliğin ne zaman başladığı ve ne zaman bittiği bilim adamları arasında tartışma konusu olmuştur. Bu konuda muhtelif görüşler ileri sürülmüştür.

Köknel'in (1970) yaptığı sınıflamada ergenlik dönemi, 15–20 yaşları arası kabul edilmektedir. UNESCO, ergenlik dönemini, 15–25 yaş dilimleri arasında göstermektedir(Akt: Yavuz, 2003).

Kulaksızoğlu'na (1998) göre ergenlik 13–21 yaşları arasındır. Temel ve Aksoy (2005) ise ergenliğin, 12–14 yaşlarında başlayıp 17 yaşında sona erdiğini belirtmiştir.

Temel ve Aksoy'a (2005) göre ergenlik dönemi ikiye ayrılır. İlk dönem 12–14 yaşlarında başlar 17 yaşında da bitmektedir. Son dönem ise 17 yaşından başlayıp 21 yaşında bitmektedir.

Görüldüğü gibi ergenliğin alt ve üst yaş sınırları konusunda literatürde bir anlaşma görülmemektedir.

Kıran'a (2003) göre ergenlik döneminde birey, aileden uzaklaşarak akranlarla daha fazla zaman geçirmeye başlar. Bu dönemde ergenlerde ileriki hayatlarını da etkileyecek olan başta sigara olmak üzere alkollü içecekler, eroin veya kokain gibi rahatlatıcı tarzda madde kullanımı alışkanlığı da edinirler (Koç, 2004). Ergenler uyuşturucu ve alkol bağımlılığı yapan maddeleri kullanmaya, çoğu kez yatıştırıcıları merak duyguları ve heyecan istekleri yüzünden, “bir kereden ne çıkar” mantığıyla başlarlar. Bu bağlamda ergenler, içki ve sigara içmeyi, büyümenin bir işareti olarak algılayıp, kendilerini ıspatlamak için bu tür zararlı alışkanlıklara başlayabilirler. Bu konuyla bağlantılı olarak, ergenlerle ilgili bir diğer önemli konu da, bu dönemde işlenen suçlardır. Konuyla ilgili Batı'da son dönemde yapılan çalışmalarda, ergenlerin işledikleri suçlardaki artış oranının, ergen nüfus artış oranından daha fazla olduğu; ayrıca erkek ergenlerin, kızlara oranla yaklaşık üç kat daha fazla suç işledikleri saptanmıştır (Koç, 2004).

Ericson, bireyin normal gelişimi için tespit ettiği sekiz gelişim sürecinden, ergenlik dönemiyle ilgili olan evresinde ergenlerin kimliklerine karşı rol karmaşası içinde olduklarını ifade etmiştir. Buradan hareketle Ericson, doğru karar alan ergenlerin tecrübelerini daha net tanımlayarak kimlikleriyle birleştirmeyi başarabildiklerini, doğru karar alamayanların ise ergenlik döneminin sonuna yaklaşp yavaş yavaş yetişkinlik dönemine doğru girdikçe, geliştirilecek olan çeşitli kimliklere ve oynayacakları rollere ilişkin problemlerle başa çıkmada zorlanacaklarını belirtmiştir (Koç, 2004).

Nitekim grubun bireye en önemli etkilerinden birisi “grup arzusuna uyumdur”. Bir grupta, gruptaki insanların bir örnek davranma eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Herhangi bir grupta olduğu gibi, ergenlerin gruplarında da üyeler benzer davranışlar gösterirler. Bu ortak tavır, hareketlerde, giyimde, dinlenen müziğin türünde ve konuşmada da görülebilir. Sosyalleşmenin itici gücü, grup arzusuna uyumdur. Grupta bireylere adeta “bizim gibi ol” mesajı verilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Böylesine bir bütünlük oluşumuna doğru bir süreçte bireyin, gruptan farklı olarak bir davranış sergilemesi oldukça zor olacaktır.

Her grubun kendisine has bir sosyal havası vardır. Ergenlerden oluşan arkadaş gruplarında zamanla ve arkadaşlık ilişkilerinin artması ile bütünlük duygusu artabilir. Bu gruptaki birbirine bağlılık bir bakıma “biz” duygusunu ortaya çıkarır ve bazen kendi gruplarından olmayan diğer bireyleri “başkaları” olarak niteleyip dışlayabilir. Bu duygular gruplararası zıtlaşmaları ve çatışmaları doğurur (Kulaksızoğlu, 1998).

Grupa etkinliği daha fazla olan şüphesiz grup lideridir. Grup liderlerinin saldırganca davranış sergilemesi ve suça eğilimli olması durumunda, gruptaki gençler suç oluşturacak davranışlar sergileyebilirler. Ergenlik dönemindeki birey, grubun etkisine her zamandakinden daha açıktır (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenlik Dönemi ve Özellikleri

Ergenlik, çeşitli alanlarda değişim ve bu değişimlere uyum zamanıdır. Ön ergenlik dönemi hızlı bir fiziksel, bilişsel ve psikolojik gelişimin olduğu dönemdir. Ergen, ön ergenlik döneminde meydana gelen değişmelere uyum dönemidir. Son ergenlik dönemi de yetişkin sorumluluklarına, seçimlerine, fırsatlarına geçiş dönemidir (Senemoğlu, 1997).

11 ve 14 yaşları arasında ilk ergenlikte erinliğin yoğun fiziksel değişiklikleri sonucunda doğan stres vardır. İlk ergenlikte, erkekler ve kızlar düşük benlik saygısına sahip olma, kendini çok isyankar hissetme ve ailesiyle en üst düzeyde çatışmada olma eğilimindedir. Akranların değer ve tutumlarına uyma bu dönemde çok yüksektir. Ergenliğin sonlarında bireyler akranlarının değerlerine daha az uyar, ailesiyle daha az çatışma yaşar ve bağımsızlıklarını elde ederler (Çok, 1994).

Ergenlik dönemi evden kopma ve topluma açılma çağıdır. Genç, çocukluk döneminden ergenlik dönemine doğru ilerlerken arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkileri de gittikçe önem kazanmaktadır. Arkadaşlık ilişkileri toplumsallaşma süreci içinde tüm yaşam boyunca önemlidir. Ancak ergenlikte farklı gelişimsel özellikler arkadaşlığın bu dönemdeki önemini arttırmaktadır. Arkadaşlıklar toplumsal ilişkilere öncülük etmektedir. Ergenlik bir geçiş dönemi olduğundan bireyin anne-babasının yaşamdaki yeri değişir, arkadaşlar bu değişime katılır. En sağlıklı bir ailenin bile çocuğuna veremeyeceği tek şey arkadaşlıktır. Ayrıca dönemin başlarındaki hızlı; bedensel, toplumsal ve duygusal gelişimle baş etmeye çalışan ergen, yeni ve bilinmeyen deneyimlere girer. Bu arada başkaları tarafından desteklenmeye ve başkalarıyla bağlantı kurmaya gereksinim duyar. Aynı değişiklikleri yaşayanlara, yani akranlara yönelir (Yörükoğlu, 1998; Temel ve Aksoy, 2005).

Aynı zamanda ergenlik dönemi birey için hızlı bir bedensel ve ruhsal gelişim dönemidir. Hızlı gelişmenin yarattığı gerilim, bilgi ve deneyim eksikliğiyle de birleşir. Bu tablo gencin sosyal normlara uyum göstermesini büyük oranda zorlaştırır. Çevresinden toplumsal kabul bekleyen genç, beğenmediği bazı kuralları yeniden düzenlemeyi düşünür. Bazı davranışlarının kimseyi memnun etmediğini görür. Ergen, yaşı gereği kuralların nedenlerini kavrayamamaktadır. Gerçeklerin çok yönlülüğünü anlayacak bilgi ve deneyimlerden yoksun olmasını da kabullenemez. O alabildiğine direnir. Büyüklerin kurulu düzenini köhne ve kalıplaşmış bulur (Ünal, 1999).

Ruhsal gelişim döneminde, ergenlerin ruh sağlığı genel hatlarıyla sinirlilik, ani tepkiler, öfke patlamaları, atak ve düşüncesiz davranışlar, çabuk sevinip üzülmeye, içe kapanıklık ile coşkulanma arasında gidip gelmeler; bencillik, sayısız kaygılar, güvensizlik, kararsızlık gibi bir seyir izler (Koç, 2004).

Yine bu süreçte ergen, otoriteye başkaldırma, kural dışı davranma, yasakları sık sık bozma gibi olumsuz davranışlara meyilli olabilmektedir. Ergenin kişiliğinin saldırgan ya da çekingen olması kolay etki altında kalması, otoriteye başkaldırma eğilimi göstermesi bir çeteye katılmada da etken olabilmektedir (Yavuzer, 2001).

Çocuk suçluluğunu, yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemli evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır. Gencin kendi kendine “ben kimim, kime benzemeliyim, başkalarına nasıl görünmeliyim?” gibi sorular sorduğu ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemde ergen, istek ve yasaklamalarına ısrarla karşı koyar. Yeterince olgunlaşmamış olmanın sonucu, gençte belirgin bir dengesizlik görülür. Bir yandan ana babanın desteğine olan gereksinim, öte yandan özgürlük arzusu, gençte yeni çatışmaların doğmasına neden olur. İşte böylesine kritik bir dönemdeki gencin işlediği suç bu dönemin özelliklerinden soyutlayarak, ona alelade bir suçlu olarak bakmak olanaksızdır (Yavuzer, 2001).

Ergenliğin İlk Aşaması

Buluğ dönemi ergenliğin ilk aşamasıdır. Buluğda ve onu izleyen yıllarda bireyin fiziksel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel bakımdan değişimi ve gelişimi söz konusudur. Büyümenin çabuk olması değişen bedenle duyguların, davranışların ve tutumların da değişmesini gerektirmektedir. Değişimin hızı yüksektir ve ergen buna uyum sağlamakta güçlük çeker. Cinsel gelişimle ergenin duygularında farklılıklar olur. Genç yeni bir duygu dünyasını tanır. Diğer cinse karşı duyulan aşk, coşku, neşe; karamsarlık, iç sıkıntısı ve keder ergenin taşıdığı ikili hislerdir. Bu duygular ergenin davranışlarına da yansır. Dengesiz ve kararsız olma, zaman zaman yalnız kalma isteği ile huzursuzluk duygusu ve iç sıkıntısı buluğdaki gençte görülebilir (Kulaksızoğlu, 1998).

Temel ve Aksoy (2005)'a göre ilk aşamada ergen, bedenen büyümüş ancak kendini yetişkin olarak da görmemektedir. Bu durum onun yetişkinlik ile çocuksu davranışlar arasında gidip gelmesine neden olur. Ergenlik bireyde biyolojik bir takım değişiklikler meydana getirir. Bu değişim görev ve sorumluluklarda da değişikliklere neden olur. Ergenin anne babaya, akranlara ve diğer insanlara karşı tutumlarında da değişiklikler olur. Bu dönem davranışların en aşırıya kaçtığı, duyguların alt üst olduğu bir dönemdir.

Yine bu aşamada, fiziksel büyümede bir yavaşlama vardır ve daha çok iç organlardaki büyüme meydana gelir. Bu dönemde erkekler boy yönünden kızlarla aynıdır hatta onları geçerler. Ağırlık artışı da aynı şekilde olmaktadır. Ergenlikteki orantısız büyümeler kaybolur, yetişkin düzeyine ulaşırlar. İkincil cinsiyet özellikleri yetişkin karakterine ulaşırken, birincil cinsiyet özellikleri henüz gelişimini tamamlamamıştır (Temel ve Aksoy, 2005).

Ergenlik problemlerinin en üst düzeyde ve en çok olduğu gelişim dönemi ergenliğin ilk aşamasıdır. Çocuklukta problemler yetişkinlere çözdürülürken, ergenlikte yetişkinlerden yardım istenmemektedir. Çünkü ergen için yetişkinler kendini anlamayacak kadar yaşlı görünmektedir (Temel ve Aksoy, 2005).

Ergenliğin ilk aşamasında genç ergenin dengesizliği son haddine ulaşmıştır. Gözyaşları aniden kahkahalara, kendine güven güvensizliğe dönüşür. Bu dengesizliğin nedeni, hem kendi bedenindeki fizyolojik, psikolojik değişmelerle uğraşan ergenin hem de kendinden değişen beklentiler içinde olan yetişkinlerin şaşırtıcı ve güven kaybettirici etkenleridir (Temel ve Aksoy, 2005). Cinsel özdeşim de bu dönemin sorunlarından. Ergenlik yaşındaki çocuk ilerde benimseyeceği cinse ait özellikleri yakın çevresindeki erişkin kişileri örnek alarak öğrenecektir (Düvenci, 1995).

Bu aşamadaki ergenlikte ruhsal belirtiler, çoğunlukla düşüncede dağınıklık, dikkatini bir noktada fazla toplayamama, çabuk sıkılma, bir duygudan ötekine hızla geçme, çabuk öfkelenme, hırçınlaşma ya da kırılıp içine dönme olarak görülmektedir. Aşırı duygusallık ve saldırganlık, bir yandan gençteki hormon değişiklikleri, adrenal salgısının kanda yüksek düzeyde bulunmasına bağlı olurken, kuşkusuz ki çocuğa sunulan davranış örnekleri de bundan etkili olmaktadır (Düvenci, 1995).

Ergenliğin İkinci Aşaması

Erkekler için 15–17 yaşları ergenliğin ikinci aşamasıdır. Bu aşamada ergen değişmelerin kısmen devam ettiği bir süreci yaşamaktadır. Gelişme ve farklılaşmanın getirdiği bazı sorunları olabilir. Bu aşamadaki bir genç, yetişkinin gözünde ne tam çocuk ne de yetişkindir. Anne–baba ve çevredeki diğer yetişkinler için bu yaşlardaki gençlerin neler yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları açık değildir. Okuyan gençler bu çağda ortaöğretimde (lisede) okumaktadırlar. Okullu gençler, ergenliğin II. aşamasında, lise son sınıfa ulaşırlar. Bu yaşlar okullu ve okul dışındaki gençler için bir işe, mesleğe girmek ya da bir üst okula devam etmek gibi ciddi kararların alındığı kritik dönemlerdir. (Kulaksızoğlu, 1998).

Düvenci (1995), ergenliğin II. aşamasında, biyolojik bedensel gelişimini tamamlayıp, genç kişi cinsel kimliği ve özdeşimi artık belirlemiştir. Bu dönemdeki tepkilerin daha çok ruhsal alanda olduğunu vurgular. Ergen bu aşamada kendi kendisi, ana babası ve dış dünyası ile ruhsal bir savaşın içindedir. Başkaldırı, yakınlarıyla geçimsizlik, inat, söz ve düşüncelerini kabul ettirme çabaları ile çabuk kırılma, küsme, öfkelenme, yaşamdan bıkmaya kadar varan depresif haller, bu döneme özgü niteliklerdir. Saldırganlık eğilimi burada da sürmektedir. Yavaş yavaş karşı cinsten yaşlılarıyla ilgilenme başlamakta, ancak karşılıklı anlaşmazlıklar, kırılmalar ve kavgalar da sık sık görülebilmektedir. Bu aşamada ergen yoğun bir ruhsal arayış içindedir. Kendine özdeşleştireceği ideal tipler arar. Uzak veya yakın çevresindeki kahramanlara, toplumda belirginleşmiş kimselere karşı bir hayranlık eğilimi vardır. Düşünsel arayış da bu dönemin niteliklerindendir. Kendine has bir takım ilkeler ve davranış biçimlerini benimsemeye yönelir, ancak bu yönelme başlangıçta taklitten öteye gitmez. Değer yargıları bu dönemde oluşmaya başlamaktadır ve genellikle tepkisel davranış ergenin benliğinin bir parçasıdır. Kendisine sunulan örnekleri sürekli deneyip sınamaktadır. Haz ilkesi ile gerçek ilkesi arasında kararsız bir oynama içindedir. Yakın aile, çevresindeki kavramlar ona çok baskılı ve modası geçmiş gelir, toplumun egemen kavramları da aynı biçimde görülür. Haz ilkesine aykırı düşen bu kavramların karşıtı ise hemen her zaman, her çağda ve her toplumda var olmuştur.

Çuhadaroglu'na (2000) göre 15–18 yaşlarındaki ergende pubertal değişiklikler ve bilişsel gelişim tamamlanmıştır. Cinsel kimlik gelişimi bu aşamanın önemli konularındandır. Bu aşamada her iki cins de kendilerini kız veya erkek olarak tanımaya, tanımlamaya ve buna uygun sosyal roller edinmeye başlarlar. Genç, genetik ya da başka sebeplerden dolayı yaşının gelişimsel normlarına ulaşmamışsa bedenine ilişkin olumsuz duygular hissedebilir.

Yukarıda tartışıldığı gibi ergenin bu dönemde mücadele etmek zorunda olduğu bir çok alan vardır. Ergen bedensel, duygusal, cinsel ve sosyal alandaki yeni durumlara uyum sağlamada yaşadığı güçlüklerle karşı mücadele verirken, bir yandan

da akran baskısına karşı dengeli ve tutarlı davranışlar geliştirmek zorunda kalmaktadır.

Ergenliğin Son Aşaması

Ergenliğin son aşamasında ise sorunlar daha çok sosyo-psikolojik nitelik kazanırlar. Ergenliğin ikinci aşamasındaki düşünsel anlayış şimdi daha sosyal bir nitelik kazanmış olarak sürmekte, kişiliğini kanıtlama çabaları da ön plana çıkmış bulunmaktadır. Kuşaklararası çatışma, bu son aşamada da değişik boyutlarda devam etmektedir. Daha önceki süreçlerde yakın çevrenin özdeşim kişileri ve toplum kurallarının temsilcileri gibi görünen ana babayla ve onların benzeri kişilerle daha çok teke tek olan çatışma, bu aşamada toplumun kendisiyle, yasalarıyla, kurallarıyla ve kesimleriyle çatışma haline dönüşmüştür. Ergen kuşaklarla, erişkin kuşaklar arasındaki çatışma, dünya kuruldu kurulalı vardır. Ergen her zaman “özgürlük” diye bağırır, bunu isterken bireysel özgürlüğünün ve haz ilkesinin çekiciliğinin temelinden yola çıkmış ve bunu genelleştirmek istemiştir (Düvenci, 1995).

Ergenlikte Gelişim Görevleri

Ergenlik döneminin de diğer dönemler gibi kendisinden beklenen bir takım gelişim görevleri vardır. Gander & Gardiner, (1995); Bacanlı, (2000) Havighurst ise ergenlik döneminin gelişim görevlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak.
2. Eril ya da dişi bir toplumsal rolü gerçekleştirmek.
3. Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak.
4. Ana-baba ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek.
5. Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak.
6. Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak.
7. Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek.

8. Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek

Aşağıda Yeşilyaprak, (2000) Tablo 2’de ergenlerin çeşitli alanlardaki gelişim görevlerini sıralamıştır.

Tablo 2

Uzmanlar Tarafından Tanımlanan Ergenlik Dönemi Gelişim Görevleri

Kaynak Kişi	Gelişim Alanı	Gelişim Görevleri
Freud	Psikoseksüel	Seksüel enerjinin sosyal yönden onaylanan etkinliklere sarfedilmesi (yöneltilmesi).
Erikson	Psikososyal	Kimlik kazanma, kendini tek bir birey olarak algılama/kabul etme.
Piaget	Bilişsel/Zihinsel	Formal işlemler, soyut düşüncelerle ilgilenme, kuramsal durumlar üzerinde düşünme.
Maslow	İnsan İhtiyaçları	Ego, saygı ihtiyaçları, güven duygusunun gelişimi, olumlu kendine saygı,(özsaygı) kendine değer verme kendini geliştirme.
Super	Mesleki gelişim (mesleksel)	Mesleki önceliklerin kristalleşmesi, geçici seçimler yapma, uygun meslek alanlarının belirlenmesi, genelleştirilmiş seçimlerden özetle doğru değişim.
Sullivan	Kişilerarası ilişkiler	Kendi cinsi ve karşı cinsle doyum verici ilişkiler kurma ve sürdürme.

Kaynak: Yeşilyaprak (2001).

Ergenlik Döneminin Sorunları

Ergen davranışları hakkında kimi değerlendirmelerde bulunurken başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü önemser. Yavuzer (1982), ergenlikte karşılaşılan sorunlar çocukluktakine oranla daha yoğun, sayıca daha fazla ve daha değişkendir. Bireydeki süratli ve köklü biyolojik, psikolojik ve sosyal değişme ve gelişme, çok kısa bir süre içinde olup bitmektedir. Oysa ergen bu değişmelere kendini ayarlamakta yeterli deneme, bilgi ve gücü henüz kazanamamıştır. Ergenlik döneminin temel özelliklerinden biri olan güvensizlik, ergenin atılgan, gösterişçi ya da çekingen bir birey olmasına neden olabilir. Bu evrede ergen, başkalarının kendisi hakkında verecekleri hükümler konusunda aşırı derecede duyarlıdır.

Ergenlik döneminin önde gelen sorunlarından biri de ergenin değişmekte ve gelişmekte olan bedenini kabul etmesi ve bun değişime uyum gösterebilmesidir. Bu hızlı değişme ve gelişim, ergenler için önemli bir kaygı kaynağı oluşturur. Ergenin gelişim hızı ile, bu değişmelere hazırlıklı olup olmaması, toplumu ergen için koyduğu ölçülerle ergenin olgunluğu arasındaki uyumsuzluk, onun davranışlarında etkin olmaktadır. Ergenin önde gelen sorunlarından biri de, yetişkinlerle olan etkileşiminden doğar (Yavuzer, 2001).

Oetting ve diğ.(1998)'ne göre ergenlik dönemi sapkın davranışların öğrenme potansiyelinin en yoğun olduğu kritik dönemdir (Akt: Yavuz, 2003). Ergenlik döneminde, suça yönelten etkenler, hızlı bir bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtsal nedenlerden, zeka potansiyelinin sınırlılığından kaynaklanacağı gibi, çocukluk evresine dek uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi kökenli de olabilir (Yavuzer, 2001).

Anlaşıldığı gibi ergenlik dönemi bedensel, zihinsel, sosyal v.b bir dizi değişimin yaşandığı, aynı zamanda sorumlulukların arttığı bir dönemdir. Bütün bu yeni durumlara alışmak ergende bazen sıkıntılı durumlara, uyumsuz davranışlara ve aynı kaderi paylaşan akranlara yöneltmektedir. Ergen birey de akranlarının etkisinde kalarak hukuki anlamda suç sayılan davranışlara yönelebilmektedir.

TUTUKLULUK

Sosyal bir varlık olan insan, her dönemde, her kültürde toplum düzenini sarsan davranışlar gösterebilmektedir. Suç olarak kabul edilen bu davranışlar, küçük ve resmi olmayan gruplarda o grubun kendi kurallarıyla, daha büyük ya da resmi kurumlarda kural, yönetmelik ve yasalarla; toplumda ise kınama, toplum dışına itme gibi geleneksel yollarla kontrol edilmeye çalışılır. Toplum kurallarını çiğneyenlere karşı çeşitli yaptırımlar uygularken, diğer yandan suçluluğun nedenlerini ortaya çıkartmaya çalışmakta ve önlem çarelerini aramaktadır (Kaner, 1992).

Çocukluk ve gençlik çağında işlenen suçlar, bütün dünyada en çok tartışılan toplum sorunlarından biridir. Yapılan incelemeler, 18 yaşından önce işlenen suçların hızla yaygınlaştığını göstermektedir. Daha önemlisi, suçluluk oranındaki yükseliş, gençlik nüfusunun artış oranından daha hızlı olmaktadır. Suça yönelen gençlerin yaş ortalaması gittikçe düşmekte, topluca işlenen suçlar artış göstermektedir. Çocuk ve gençlerin yasa dışı ve topluma karşı suçları ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermekte ise de her toplumda; hırsızlık, adam soyma, yaralama ve saldırganlık başta gelmektedir. Bu suçların hızlı sanayileşme ve kentleşme ile koşut gittiği bilinmektedir. Bir bakıma uygarlık hastalığı gibi, gelişmiş ülkelerden geri kalmış ülkelere doğru yayılmaktadır. Başka bir deyişle gençlerin suça yönelişinde toplumsal etkenler önemli bir yer tutmaktadır (Yörükoğlu 1998).

Suçluluğun gençlik grubu üyelerinin birbiri ile etkileşimlerinden ortaya çıktığı, gençlik gruplarında grubun önde gelen üyelerinin suçluluk davranışları sergilemesinin gruptaki diğer mensupları olumsuz olarak etkileyeceği ve grubun kurallarını ve ahlaki kabullerini de ona göre biçimlendireceği bildirilmektedir (Yılmaz, 1999). Suça eğilimli bireylerden oluşan bir kısım gençlik “çetelerinin” suç işledikleri görülse de ergenlerin suça yönelmelerinin nedenini sadece buna bağlamak doğru olmaz (Kulaksızoğlu 1998).

Türkeri'ye (1999) göre çocukların suç işlemesine ortam hazırlayan faktörler arasında üzerinde durulması gereken hususlardan biri de arkadaş gruplarıdır. Sağlıksız arkadaş grupları, çocuğun normal dışı davranışlara yönelmesine sebep olmaktadır. Kıran (2002)'a göre ergenlerin sorunlu veya suçlu davranışlara katılmalarında akranlardan gelen baskının etkili olduğu ve akran etkisinde kalmaya, ergenin arkadaşları tarafından kabul edilme ihtiyacı neden olmaktadır.

Araştırmalar, çocuğun hayatında, arkadaş grubu ile gelişen evrenin temel özelliğini; büyüklerin standartlarını reddetmek, buna karşılık arkadaş grubunun standartlarını kabul etmek olduğunu göstermektedir (Ünal, 1999). Arkadaşların bu denli etkili olduğu ergenlik döneminde gençler, sapan davranışları olan gençlerle arkadaşlık etmeye başladığında, sapan davranışlar gösterme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırmalar gençlerin sapan akranlarla birlikteliklerinin, onları suça yöneltmede önemli bir etken olduğunu göstermektedir (Akt: Delikara, 2000). Çocuk suçluluğunu sosyo-kültürel yaklaşımla açıklayan uzmanlar, suçluluğun oluşumunda çocuk çeteleriyle grup içindeki arkadaşlık ilişkisinin önemine değinmektedir (Yavuzer, 2001).

Yapılan çalışmalar sonucunda, ergenlerin uyum problemleri ile sapkın arkadaşlara sahip olma arasında dikkat çekici bağlar ortaya çıkmıştır. Uyum problemleri arasında madde kullanımı, suç işleme ve okuldan atılma sayılabilir. West ve Ferrington'a göre, ergenlikte sapkın arkadaşlara sahip olmak ile sapkın davranışların yetişkinliğe aktarılması arasında ilişki bulunmaktadır. Erken çocukluktaki olumsuz sosyal deneyimler, bireyin ergenlikte sapkın arkadaşlar seçmesine neden olmaktadır. Hengeller'e (1989) göre olumsuz akran etkisinin bir sonucu olarak genç, kimliği kazanma çabaları sırasında, grup onayını yitirmeme uğruna madde kullanımı, aykırı cinsel ilişkiler kurma ya da suç işleme gibi sapan davranışlara yönelebilmektedir (Akt: Delikara, 2000).

Yavuzer'e (2001) göre Türkiye'nin de içinde bulunduğu tüm dünya ülkelerinde çocuk suçluluğuna ilişkin yapılagelen araştırmaların, antisosyal adını verdiğimiz suçluluk davranışının özellikle "on dört" yaş dolaylarında görüldüğünü

ortaya koymuştur. Bu da zorlu ergenlik dönemiyle suç arasında doğrudan bir ilişkinin varlığını kanıtlamaktadır.

Konanç'a (1989) göre günümüzde hukuk sistemi, çocuk ve yetişkin suçluları ayrı ele alarak bunlara farklı yaptırımlar uygulama eğilimi egemendir. Türk hukuk sistemine göre suçlu çocuk "bir ceza hukuku normunu ihlal etmiş 18 yaşından küçük kimse" olarak tanımlanmaktadır. Bu dönem çocukluğun yanı sıra ergenlik dönemini de kapsamaktadır (Özsöz, 1990).

Yapılan araştırmalar ergenlerin suç kabul edilen davranışlarda bulunmaları ile akran grupları ve akranların ergen birey üzerindeki etkisinin önemli olduğunu göstermektedir.

Suç kabul edilen davranışlar ve bu davranışların doğal sonucu olarak adli makamların ergen için öngördüğü yaptırımlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türk Ceza Kanunu'nda ergen diye bir kavrama rastlanmamıştır. Ayrıca suç kabul edilen davranış, 18 yaşını doldurmamış bireylerce işlendiğinde bulunduğu yaş grubuna göre bir yaptırıma maruz bırakılmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Kavramı

"Ergen" tanımı, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'nda yapılmamış, "evlat", "çocuk" ve "sabi" terimleri kullanılmıştır.

Ancak ceza ehliyeti konusunda TCK ve Çocuk Mahkemeleri Kanunu (ÇMK) değişik gruplamalara tabi tutulmuştur. TCK 0-11, 11-15 ve 15-18 olmak üzere üç yaş grubu öngörmüşken, ÇMK 0-11 ve 11-15 olmak üzere sadece 2 gruptan söz etmiştir (Kunt, 2003., Yavuz, 2003).

Ayrıca CMUK 37. maddeye göre tutuklu çocuklar için özel tutukevlerinin bulunması zorunludur. Bu tutukevlerinin bulunmaması halinde çocuklar, büyüklere ait tutukevlerinin kendileri için ayrılmış özel bölümlere konulmaktadır.

Suç İşlediği Zaman 11 Yaşını Doldurmuş Fakat 15 Yaşını Doldurmamış Olanlar

TCK 54. Maddede belirttiği ikinci dönem çocuklar, eğer işledikleri suçun farik ve mümeyyizi iseler, haklarında verilen cezalar indirimine tabi tutulacak ve cezaları çocuklara özgü bir yerde çekeceklerdir. Bu yaş grubundaki çocuklar, eğer işledikleri suçun farik ve mümeyyizi değilse, bunlar hakkında ceza yerine tedbir kararı alınır (Kunt, 2003, Yavuz, 2003, Yılmaz, 1999).

Suç İşlediği Zaman 15 Yaşını Doldurmuş Olup 18 Yaşını Doldurmamış Olanlar

TCK madde 55'e göre, fiil işlediği zaman 15 yaşını bitirmiş olup da 18 yaşını doldurmamış üçüncü dönem çocukların, ceza sorumluluğu vardır. Ancak söz konusu çocuklar, maddede öngörülen ceza indiriminden yararlanırlar.

Bir ailenin ekonomik yetersizlikleri içinde olması, çocuğun içinde yaşadığı konut şartlarının, sağlık şartlarının, eğitim şartlarının yetersiz olması demektir. Bu şartlar içinde yetişen çocuklar sıkıntı, aşağılık duygusu ve engellemeler içinde bocalayacaklar, güçlü ve güvenli kişilik özellikleri kazanamayacaklardır. Ailelerin sık sık yer değiştirmesi ve göçlerle çocukların suça yönelmesi arasındaki ilişkiler de incelenmiş ve sonuçta geleneksel değerlere bağlı tutucu ortamlardan büyük şehirlere göç eden ve şehirlerde az gelirli işlerde çalışarak ekonomik yetersizlikler içinde kötü konut ve mahallelerde yaşayan ailelerde çocuk ve gençlerin suça eğilimlerinin arttığı tespit edilmiştir (Yılmaz, 1999).

Coğrafi çevre ve fiziki koşulların yanı sıra yaşanan toplumsal ya da idari bölgeler de suçluluğu etkilemektedir. Nüfusun çok arttığı ve nüfus yoğunluğu çok olan yerlerde suçluluğun da doğal olarak arttığı, nüfusu az olan yerlerde ise suçluluğun daha az olduğu tespit edilmiştir. Bu özellik daha çok toplum ilişkilerinin az veya çok, normal veya anormal oluşu ile bağlantılıdır. Buna göre suçun genellikle köy ve küçük şehirlere oranla büyük şehirlerde daha fazla işlendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun sebebi, köy ve küçük kasaba gibi topluluklar nüfusu az olduğu için üyeleri arasında sıkı ve yakın ilişkilerin bulunduğu ve normların uzun süre sabit kalması, en azından çok yavaş değişen topluluklar olmasıdır. Ayrıca bu toplumlarda iş bölümü ve uzmanlaşma yok denecek kadar düşük düzeydedir. Toplumsal problemlerin geleneksel kontrol mekanizmaları tarafından çözüldüğü bu toplumlarda toplumsal kontrol da oldukça sıkıdır. Toplumsal kurallar üzerinde uyumsuzluk olmadığından bu toplumlarda bütünleşme de oldukça yüksek düzeydedir (Yörükoğlu, 1998).

Türkiye’de suçlu çocukların sayısını kesin olarak bilmiyorsak da son yıllarda büyük artış gösterdiğini söylemek için sayılara gerek yoktur. Özellikle siyasal amaçlı saldırı ve cana kıymalar, toplumu temellerinden sarsan boyutlara ulaşmıştır (Yörükoğlu, 1998).

Suçluluğu Açıklayan Teoriler

Suçluluğu açıklamak için geliştirilen kuramların biyoloji, sosyoloji ve psikolojiden etkilendikleri görülmektedir. Ancak konu gereği bu araştırmada daha çok psikolojik ve kısmen de sosyolojik yaklaşımlara yer verilmiştir. Kaner (1992)’e göre suç davranışının anlaşılması için öne sürülen kuramların hiç biri tek başına konunun anlaşılmasında yeterli olamamaktadır. Suçluların hepsinin tek bir kategoriye yerleştirmenin, suçluluğun anlaşılması konusunda yararlı olmayacağını, çeşitli değişkenlere dayalı daha ayrıntılı kategorilere ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmektedir.

Biyolojik Yaklaşımlar

Suç, uzun zaman bilim adamlarının ilgisini çekmiş ve bu doğrultuda suç kavramını açıklama girişimleri olmuştur. Biyolojik yaklaşım suçun oluşumuna etki eden temel unsurun, suçlunun biyolojik yapısı olduğunu iddia etmişlerdir.

Biyolojik yaklaşıma göre insanın biyolojik ve kalıtsal yapısı onu suça itecek bir takım unsurlar barındırmakta, dolayısıyla bireyi bu biyolojik, kalıtsal mirası suça yöneltmektedir (Özdemir, 1999, Özsöz, 1990).

Doğuştan suçlu kavramını ortaya atan Cesare Lombroso'ya göre, genel popülasyonla karşılaştırıldığında suçlu tipi, kafa ölçümünde belirgin farklılıklar gösterir. Lombroso'nun insanın fiziki yapısı ile ilgili vurguladığı özellikler (alın yapısı, çene yapısı v.s) ile ortaya attığı görüşler çok geçmeden sert eleştiriler almış, zıt yöndeki bilimsel veriler de yalnızca beden yapısı ve kafatası özellikleri suçluyu tanımlanamayacağını kanıtlamışlardır (Yavuzer, 2003).

Kalıtımla suç arasında ilişki olduğunu savunan teoriler; aileler, ikizler ve kromozomlar üzerinde yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Aile soyağacı üzerine yapılan araştırmalarda, incelenen ailelerde çok sayıda suçlunun olması, suçta soya çekimin etkili olduğu sonucunu vermiştir. Öte yandan bu araştırmalar, soyaçekimin tek başına yeterli olmadığını, bireyin kişiliğinin oluşmasında, davranışlarının sergilenmesinde adeta bir süzgeç görevi gören çevrenin önemli bir faktör olduğunu da kabul etmektedir (Özdemir, 1999).

Psikolojik Yaklaşımlar

Psikolojik yaklaşımlar, bireyi davranışa sevk eden güdüleyicilere, bireysel ve kişilerarası dinamiklere odaklaşmakta ve bireylerin kendileri için önemli olan kişilerle ve yakın çevresiyle yaşantılarının sonucunda oluşan psikopatoloji nedeniyle suça yöneldiklerini savunmaktadır (Kaner, 1992).

Suçluluk konusunda etkin ilk açıklama yapan kuramlardan biri Psikoanalitik kuramdır. Psikoanalitik kuram , suçluluğu id, ego ve süperego gelişimindeki patoloji ile açıklar.

Kaner (1993)'e göre suçluluk;

1) Kriminal dürtülerin yani idin kontrol edilmesinde yetersizlik olduğunda ego ya da süperego gelişiminde bir hata vardır. Bu nedenle kriminal dürtülerin kontrol edilebilme becerisi zayıflar. İdin hakimiyeti altında olan birey neticede suçu işler.

2) Ego gelişimindeki bozukluk sonucunda antisosyal karakter şekillenir.

3) Süperego aşırı derecede geliştiğinde, idin taleplerinin karşılanmasına hiçbir şekilde izin verilmez. Bu tip suçlular nevrotik olarak kabul edilirler.

Bu kurama göre idden gelen istekler aşırı derecede bastırıldığında ya da bunlara getirilen kontrol çok düşük olduğunda çeşitli davranış bozuklukları oluşmaktadır. Bu nedenle bazı kişiler saldırgan olurlarken, bazıları tamamen pasif, bazıları da belli dürtülerini kontrol altına almada yetersiz kalmaktadır. Kişiliği oluşturan elementler bu şekilde çarpıtıldığında suçluluğu da içeren antisosyal karakterler ortaya çıkabilmektedir (Akt: Kaner, 1993). Yani suç davranışının ortaya çıkmasında kişiliği oluşturan id, ego ve süperego arasında olması beklenen dengenin sağlanamamış olması sebep olmaktadır.

Adler suçluların, kendileri ya da başkaları tarafından şımartılmış, yüksek etkinlikli, toplumsal ilgileri az ve üstünlük inançları çok olan kişiler olduğunu söylerken, saldırgan tipin karakter özelliklerini ise; kendini beğenmiş, kıskanç, haset cimri ve kinci olarak tanımlamıştır (Özdemir, 1999).

Psikoanalitik kurama göre suçlu bireylerin sağaltımı ise suçlu bireyin geçmişteki olumsuz yaşantıları analistin kişiliğinde transferans yoluyla yeniden yaşanır ve gencin dürtülerini doyurmasına izin verilir. Böylece güvenilir, sıcak ve objektif bir analistin önderliğinde doyurucu ilişkiler kuran, yetişkin figürlerine güvenen, gereksinimlerini karşılayan suçlu, bu güven duygusunu analiz ilişkisi dışındaki kişilerde de geneller. Yaptığı olumlu özdeşim onun diğerleriyle de olumlu ilişkiler kurmasına yardım eder ve dolayısıyla otorite yerine geçen kişilere karşı impulsif davranma ihtiyacı ortadan kalkmış olur (Akt: Kaner, 1993).

Sosyolojik Kuramlar

Sosyolojik kuram, gencin suça itilmesine neden olarak çevresel, toplumsal ve kültürel etkenler arasına sosyal sınıf, akran grubu, anababa ve aileyi koymaktadır (Özsöz, 1990).

Sosyologların çoğu suçluluğu çok faktörle açıklamaya çalışmışlar ve kuramlarını bu yönde sürdürmüşlerdir.

Ayırıcı Birleşmeler Kuramı

Sosyal bilim yapanlar ve eğitimciler, suçluluğun öğrenilmiş bir olgu olduğunu kabul etmekte ve suçluluk eğilimlerinin normalden sapmış davranış şekilleri olduğu kadar, grup yaşamına bağlı bir sorun olduğunu da ileri sürmektedirler.

Kaner (1992) ve Yavuzer (2001), Kriminoloji alanında en çok bilinen kuramlardan biri de Sutherland'ın ilk defa 1939'da formüle ettiği ve sonraları geliştirdiği “ayırıcı birleşmeler” kuramıdır. Bu kurama göre suç, temelde farklı grup ilişki ve etkileri sonucu meydana gelir ve bütün olarak öğrenme olgusunu içine alır.

Grup ilişkileriyle öğrenme olgusu üzerinde önemle duran bu kuram, gerek kişilik, gerekse çevresel faktörlerin her ikisine de yer verir. Sutherland, kuramını şu ilkeler üzerine yerleştirmiştir:

- 1) Suçluluk davranışı öğrenilmiştir.
- 2) Suçluluk davranışı, karşılıklı ilişki süreci içinde diğer insanlarla birlikte olma sonucu öğrenilir.
- 3) Suçluluk davranışının öğrenilmesi, özellikle yakın gruplar içinde gerçekleşir.
- 4) Suçluluk davranışının ğrenilişi; a) bazen çok karmaşık, bazen de çok basit olan suç işleme tekniğini, b) tavırların ve güdülerin belirli yönünü kapsar.
- 5) Gdlerin çevrileceği belirli yn yasal kuralların “mutlaka uygulanması gerekli kurallar” veya “uygulanması zorunlu olmayan kurallar” olarak yorumlanmasından öğrenilir.
- 6) Bir kişi, yasal kuralları “uygulanması zorunlu olmayan kurallar” olarak yorumlayanlarla fazla; kuralları, “mutlaka uygulanması gerekli kurallar” olarak yorumlayanlarla az ilişkide olduğu zaman suç işler.
- 7) Suçlu olanlarla ya da olmayanlarla birlikte olma yoluyla suçlu davranışı öğrenme süreci, herhangi bir öğrenmedeki tüm mekanizmaları içerir.

Sutherland, suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiğine ve yaşam boyu devam ettiğine işaret eder. Ona göre birey-toplum ilişkisinde, herhangi bir andaki bireyin eğilimleri önceki geniş yaşam tarihçesinin birer ürünü olduğuna göre, suçluluğun nedenlerini de kişinin derinliklerinde aramak gerekir. Kişilik yapısı, kişiyi farklı ilişki biçimlerine yönelten çeşitli faktörlerden biridir. Bu nedenle suçlulukla yakın ilişkisi vardır. Birey, ilişki kuracağı insanları seçer ve davranış normlarına onu uydurur.

Kuramın temel noktası olan “ suçluluğun öğrenilmiş bir süreç” oluşu, artık bir çok kriminolog tarafından kabul edilmekte, ancak geri kalan bazı ayrıntılara ampirik bir araştırma konusu gözüyle bakılmaktadır (Kaner, 1992).

Farklılaşmış birliktelikler kuramına dayalı araştırmasında Agnew (1991), suçlu akranlara duyulan ilgi, akranlarla geçirilen süre ve suç kalıplarının, suç davranışı üzerinde ne ölçüde etkili olduğunu saptamaya çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini 11-17 yaşları arasındaki 1725 gençten oluşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, suçlu akranların ergenliğin suç davranışı üzerindeki etkileri, akranlararası etkileşimin güçlü olması halinde artmaktadır. Suçlu akranlar ile suçlular arası etkileşim arasında doğrusal bir ilişki mevcuttur. Suçlu arkadaşlar, ciddi suç üzerinde büyük etki yaratmalarına rağmen, küçük (minor) suç üzerinde daha az etki yaratmaktadır (Akt: Delikara, 2000).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırgan ve suçlu davranışların öğrenilmesinde öğrenme kuramının ilkelerinden yararlanan Bandura ve Walters, çocukların ne öğrendiklerinin önemine değinmişlerdir. Öğrenmeyi sağlayan ceza ve ödüdür. Belirli davranışların ödüllendirilmesi o davranışın ilerde yinelenme olasılığını arttıracaktır. Cezalandırılan davranışların yinelenme olasılığı ise azalacaktır. Çocuk engellenmeler karşısında duygularını denetim altında tutar, saldırgan davranmadığı taktirde ödüllendirilir ve böylece saldırgan davranmamayı öğrenir. Taklit, çocuğun davranışlarının

şekillenmesinde önemli rolü olan bir diğer süreçtir. Çünkü çocuk diğer insanları saldırgan bir davranışta bulunurlarken ya da saldırganlıklarını kontrol ederlerken gözler ve onları taklit eder (Kaner, 1992).

Bu kurama göre suçlu davranışlar, yasal olmayan davranış örüntülerinin pekiştirme, model alma ve taklit yoluyla ortaya çıkmaktadır. Başarılı modellerden yoksun olmak ve başarısızlığı sık yaşamış olmak da bireyi suça iten önemli faktörlerdendir. Eğer suçlu etkinliklere yönelen kişilere verilen ceza, bu etkinlikler yoluyla elde ettiği yarar ağır basmazsa ve eğer yasal olanaklar davranış seçeneklerini arttıracak şekilde sunulmazsa, ceza ne kadar şiddetli olursa olsun suçlu davranış sürecektir (Akt: Kaner, 1992).

Sosyal öğrenme kuramına göre sapkın davranış, davranışların ödülleri ve cezaları tarafından şekillendiği bir koşullanma sürecidir. Sapkın ve uygun davranışların şekillenmesinde kullanılan dört yol mevcuttur; bunlar ödül (olumlu pekiştirme), cezadan kaçınma (olumsuz pekiştirme), zıt uyaran vasıtasıyla zayıflatma(cezalandırma) ve ödül yokluğudur (olumsuz cezalandırma) (Akt: Delikara, 2000).

Delikara (2000), ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişki kontrol kuramına göre incelediği araştırmada Kaner'in (1996) Kural Dışı Davranışlar Ölçeği yine Kaner (1999) tarafından geliştirilen Arkadaş İlişkileri Ölçeği uygulamıştır. Araştırmaya 14-17 yaşları arasındaki 696 kız ve erkek öğrenci katılmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından çalma ve fiziksel saldırganlık alt ölçeklerindeki fark anlamlı bulunmuştur. Erkeklerin puanları kızların puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bağlılık ve güven alt ölçeğinde kızlar erkeklere oranla anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Sapkın Akranlara Sadakat alt ölçeğinde ise erkekler kızlara göre anlamlı olarak yüksek puan almışlardır.

Yılmaz (1999), 14-18 yaş grubunda olan erkek çocukların tutukluluk/hükümlülük sürecinde etkin olan toplumsal ve psikolojik dinamikler adlı

çalışmasını İstanbul Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi'nde gerçekleştirmiştir. Çalışmasında çocuğun suça yönelmesinde toplumsal etkenlerin payının daha fazla olduğu savunulmaktadır. Ayrıca çocuk suçluluğu sorununu çözmeye çalışmaktan çok önlem almanın önemini altı çizilmiştir.

Kaya (1993) 14-18 yaşları arasındaki suç işlemiş ergenlerdeki psikopatolojik belirtileri araştırırken, psikopatolojik belirtiler yönünden alt sosyo-ekonomik kesimden gelen suç işlememiş ergenler ile ıslahevlerinde bir yıl kalan ve suçu sabit görülen ergenler arasında manidar farklılıklar olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya 656 çocuk katılmıştır. Bu araştırmada SCL-90-R kullanılmış, sonuçta da alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen okullara devam eden gençlerin, ıslahevinde bir yıl veya daha fazla süredir kalan ve hüküm giymemiş, suç işlemiş gençlere göre daha az psikopatolojik belirtiler gösterdikleri tespit edilmiştir.

Düvenci (1995), “Suç İşlemiş Ergenler ile Suç İşlememiş Ergenlerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması” adlı araştırmasında ergenlik çağındaki olan ve değişik suçlardan yargılanan suçlular ile ergenlik çağındaki olan ve herhangi bir adli kavuşturmayla uğramamış ancak psikiyatrik yardım alan kişilerin çok yönlü psikometrik değerlendirmesi ve sosyodemografik yönden incelemesi yapılmış, iki grup karşılaştırılmıştır.

Sonuçta suç işlemiş ergenlerin eğitim durumlarının, zekalarının; dış gerçeklere yaklaşımda, olayları bir bütün olarak görebilme-değerlendirme, affektif ihtiyaçlar ve sosyal çevre ile ilişkilerde uyumlu ve doyurucu özelliğe sahip olma, bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları, ego yapısı ve gücü açısından güçlü ego yapısına sahip olma, suç işlememiş olanlara oranla daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Özsöz (1990), “14-18 Yaşları Arasındaki Suçlu ve Suçsuz Ergenlerde “Adaletsizlik” Yargısının Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, Ankara’da yapılan bir araştırmaya göre her iki gruptaki ergenlerin bulundukları ahlaki gelişim

evreleri arasında fark olmadığı, ergenlerin adaletsizliğin kaynağına ilişkin yargıları arasında büyük farklar bulunmadığı bildirilmektedir.

Özbay (2004), Ankara'da 13-15, 16, 17-20 yaşlarındaki lise öğrencilerinin yaralama, okul ile ilgili sapma davranışları ve kamuoyu rahatsız etme gibi ergen suç/sapma davranışları için Hirschi'nin sosyal bağ teorisini test etmiştir. Araştırmaya 1710 denek katılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda Hirschi'nin sosyal bağ teorisinin ergenliğin ilk dönemlerinden ziyade, orta ve son dönem ergenler için daha fazla açıklayıcı bir güce sahip olduğuna işaret etmektedir

Ergenlik dönemi her bireyin doğal olarak yaşadığı bir süreçtir. Bu sürecin yaşanması sırasında, sosyal etkileşim sonucunda doğal olarak birey diğer insanların ve akranlarının etkisinde kalmaktadır. Akran grubunun da yasaların suç saydığı davranışlarda bulunmaları mümkün olmaktadır. Bireyin sağlıklı gelişimi açısından sosyal çevreden gelen zararlı etkilerden kendini koruyabilmesi için bilgi ve becerilerle donanımlı olması, bireyin yaşamının daha doyumlu olması için gereklidir. Reddetme becerileri, ergenin yaşamında adeta bir süzgeç görevi görecek bu bilgi ve beceriler olarak tanımlanabilir.

REDDETME BECERİLERİ

Arkadaşlık ortamı bireyin atılınca davranmayı öğrenmesinde çok önemlidir. Reddetme becerileri, bireyin akran baskısına karşı kullanması durumunda sigara, alkol ve cinsel ilişkiyi reddetme hususlarında yaşam kalitesini yükseltecektir.

Korkut (2004), etkili davranma becerilerinden birisi olarak ele alınan direnme ve reddetme becerilerini, olumsuz etkilenme altındaki gençlere yardım eden beceriler olarak ifade eder. Direnme eğitimleri, gençlerin sosyal etkilenme ve baskı

durumlarını tanımlaması ve adlandırılması ile böyle etkilere direnme becerilerini içermektedir.

Bacanlı'ya (1999) göre sosyal beceriler bir gruba katılma, arkadaşlığı sürdürme, akran baskısıyla başa çıkma, takılmaya karşılık verme, açık red ile başa çıkma, gruptan ayrılma, işbirliği içinde çalışma, sıkılganlıkla başa çıkma, yalnızlıkla başa çıkma, süren konuşmaya katılma, hayal kırıklığı ile başa çıkma, dost/ arkadaş edinme, başka bir kişi ile oynama, çatışmadan kaçınma, işbirliği içinde oynama, yeni bir grubun üyesini kabullenme, geniş bir grupta oynama, başka bir kişi ile oynama olarak ifade etmektedir.

Reddetme Becerileri: Bireyin, başkalarının haklarını yadsımadan kendi haklarını koruyabilmesi ; duygu, inanç ve fikirlerini açıkça ortaya koyabilmesi olarak tanımlanabilir (Yüce, 2002).

Sosyal beceri eğitimi, çocuklarda ve gençlerde kendilik değerinin, problem çözme becerilerinin, uyuşturucuya erken ve uygun olmayan cinselliğe hayır diyebilmenin artması gibi olumlu sonuçlarla ilişkilidir (Korkut, 2004).

Korkut (2004), akran baskıları, her zaman doğrudan bireyi hedef almayabilir. Bazen çok farklı şekillerde kendini gösterebilir. Ancak, her konunun müzakere edilecek türden olmadığını ve doğrudan “hayır” demenin bir direnme becerisi olarak kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Başkalarına karşı cezalandırıcı olmayan, taktikli davranışlarla direnmeyi ve reddetmeyi öğrenen çocuk ve gençler, kişisel güç hissetme, kendilerine güven duyma ve kendi değerlerine göre davranmaya cesaret bulma duygularını yaşamaktadır. Gençler, akranları tarafından kolayca etkilenebilirler ve baskıyı fark etmezler, direnme becerilerine sahip değildirler. Çocuklara ve gençlere, genel olarak etkili davranma, akran baskısına direnebilme becerilerini öğretmek bu açıdan önemli ve gereklidir.

Genel olarak etkili davranma becerileri, psiko-eğitimsel özellikli, diğerleri ile etkili olarak etkileşmeyi ve bazı sosyal beceri eksikliklerini azaltmayı

amaçlamaktadır. Ayrıca bu tür beceriler, uyum bozucu olan kaygının azalmasına da katkıda bulunur (McWhriter ve ark., 1998). Gerektiğinde etkili olarak “hayır” diyebilmeyi de öğreten bu tür programlar, akranların birbirlerini etkileyerek başladıkları ya da arttırdıkları sigara, uyuşturucu ya da alkol gibi maddeleri kullanma ya da bazı saldırganlık içeren - yağma, kavga, araba soyma – etkinlikler için yapılan önerilere, sömürülen ve taciz edilen ilişkilere girmeye direnmeyi öğretebilir. Shannon (1999), çocukların başkalarına karşı öfkelerini dile getirmelerinde etkili davranma becerileri eğitiminin işe yaradığını gösteren sonuçlardan söz etmiştir (Akt: Korkut, 2004).

Hem etkili davranma becerilerini sosyal becerilerden birisi olarak ele alan, hem de sosyal becerilerle etkili davranma kavramları arasındaki ayrımlara dikkat çeken çalışmalar da vardır. Etkili davranma, uygun bir dille olumlu ve olumsuz duyguları ifade etmek, akla uygun olmayan isteklere hayır diyebilmek, iltifat istemek becerilerini içermektedir. Sosyal beceriler ise bunları da içeren, ayrıca insanların öğrendikleri uygun duygu ve çeşitli sözel olmayan mesajlar bağlamında öğrenilen kişiler arası becerilerdeki farklı stilleri de içermektedir.

Bryson (1999), Bilimsel çalışmalar, sosyal beceri eksikliği ile sigara içme, alkol alma, marihuana ve eroin gibi maddelerin tirajik kullanımları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Sigara, alkol ve diğer uyuşturucu maddelerini yeterli ve etkili bir şekilde reddedebilmek, aile etkisinin azalıp akran baskısının ve riskli davranışa bağlı ölüm oranlarının arttığı ergenlik döneminde özellikle önemlidir.

Bulut (2000), reddetmek dinleyiciye duymak istemediği bir şeyi söylemek demek olduğuna göre konuşmacının, dinleyicide oluşabilecek utanma duygusunu önlemek için destek ve yardım sağlamak gerekir. Ayrıca reddetme, yüze karşı gerçekleştirilen bir konuşma olduğu için dolaylı reddetmenin riski azalacaktır.

Bryson (1999), okullarda sosyal beceri eğitiminin uygulanmasında yeterince başarılı olunamamanın nedenlerini şöyle sıralamaktadır: Sosyal beceri eğitimi verecek gönüllü personel eksikliği, lojistik destek eksikliği, öğrencilerin gelişimini

etkin biçimde kaydetmeme ve kişisel farklılıklarla başa çıkmada karşılaşılan güçlükler ile sınıfların kalabalık olmasıdır.

Akran Baskısı

Akran baskısı: Bireyin sahip olduğu akran gruplarının aktivitelerinde yer alması için yapılan ısrar ve cesaretlendirmedir. (Santor ve diğerleri, 2000; Akt: Kıran, 2003).

Ergenlik döneminde ergen aileden uzaklaşarak akranlarla daha fazla zaman geçirmeye başlar. Bu dönemde yoğunlaşma, ait olma, kabul görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimler, ergenin tamamen akran grubunun kontrolüne girmesine yol açar. Akran grubunun kontrolüne girme aynı zamanda akran baskısını da beraberinde getirir (Kıran, 2003 b).

Ergenlikte arkadaş-akran etkileşimi yoğundur, gençler arkadaşlarının etkisine açıktır. Ergen için bir arkadaş grubuna sahip olmak ve grubunda değer verilen bir insan olmak, en güçlü isteklerdendir. Alkol ve diğer uyuşturucuların kullanıldığı çevrelerde yaşayan, bu maddeleri kullanan arkadaşlara sahip gençler onların özendirmelerinden dolayı bu maddeleri deneyebilir ve bağımlılık geliştirebilirler. Gençler için yeni olanı denemek ve bir faaliyeti ilk defa gerçekleştirmek, onları belirli eylemlere yönelten önemli bir nedendir (Kulaksızoğlu, 1998).

Arkadaş çevresinin değerlerini, grup tarafından dışlanmamak için benimseme ve bu yüzden onların etkisinde kalarak sapan davranışları taklit etmenin yanında, grup baskısı yüzünden onların alışkanlıklarını benimseyenleri de görmek mümkündür. Arkadaş ve akranlarının kötü alışkanlıkları, ergenlere yeni alışkanlıkları denemeleri için bir öğrenme ortamı yaratmakta ve teşvik edici olmaktadır. Alkollü içki içmek; bazı gençler arasında bir ayrıcalık ve güç gösterisi olarak görülüp,

yetişkinliğe ait davranışlar gibi anlaşılmaktadır. Bu da gruptaki diğer gençlerin alkole özenmesine yol açmaktadır (Kulaksızoğlu, 1998) .

Suçluluğun, gençlik üyelerinin birbirleri ile etkileşimlerinden ortaya çıktığı, gençlik gruplarında grubun önde gelen üyelerinin suçluluk davranışı sergilemesinin gruptaki diğer mensupları olumsuz olarak etkileyeceği ve grubun kurallarını ve ahlaki kabullerini de ona göre biçimlendireceği bilinmektedir. Suça eğilimli bireylerden bir kısım gençlik “çete”lerinin suç işledikleri görülse de ergenlerin suça yönelmelerinin nedenini sadece buna bağlamak doğru olmaz (Yılmaz, 1999).

Akran baskısı, sadece ergenlerin sigara içme davranışı değil, diğer istenmeyen davranışlara (disiplin sorunları, başarısızlık, olumsuz risk alma. v.b) katılmalarına da neden olabilmektedir (Kıran, 2003 a).

Akran baskısı akran grubundaki bireylerin bir üyeden bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını isteme noktasında bireye baskı yapması veya bireyi cesaretlendirmesidir. Fakat bazen bu istek ve cesaretlendirme direkt değil dolaylı olarak yapılmaktadır (Kıran, 2003 b).

Aydın (1999), akran gruplarının, ergenlerin tavır ve davranışları üzerinde çok önemli etkileri olduğunu ancak bu etkilerin genellikle olumsuz yönde olduğunu vurgulamaktadır.

Olumsuz akran baskısı yaşayan gençlerde; okulda disiplini bozucu davranışlara yönelmeler, bu baskıyı yaşamayanlara göre daha fazladır. Bu gençlerde sigara, alkol kullanımı, saldırganlık, başarısızlık, okuldan kaçma v.b davranışların görülme sıklığının fazla olduğu söylenebilir. Gençlerle çalışan eğitimcilerin, okul disiplin kurallarına uymayan bu tür davranışları, gencin kendi isteğiyle değil de dolaylı ya da direkt baskı nedeniyle yaptığının farkında olmaları, onların gençlere yaklaşımlarında olumlu değişikliklere yol açabilir. Bu olumlu değişiklikler okul atmosferini destekleyici iklime dönüştürerek öğrencilerin okula karşı daha istekli olmalarını sağlayabilir ve ihtiyaç duyduklarında yetişkinlerden yardım alabilecekleri

ve onların kendilerini anlayabileceklerine dair inançlarını güçlendirebilir (Kıran, 2002).

Ergenlikte akran gruplarına katılmak, ergenlerin gelişimi için çok önemli ve gereklidir. Ergen bu gruplara katılmakla hem büyük yararlar sağlamakta hem de büyük risk altına girmektedir. Çok karmaşık olan bu dönemde ergenin akran grubundan en üst düzeyde yarar sağlaması ve an az da zarar görmesi için zarar verici türdeki akran etkilerine karşı, bir bilgi ve beceri donanımına sahip olması gerekmektedir. Zararlı olan davranışları kabul etmeyip onlara karşı kendini koruması da reddetme becerilerine sahip olması ile mümkün olabilir.

Scheier ve diğ.(1999), akranların, sosyal etkileşiminin erken dönem alkol kullanımının ortaya çıkmasında başlıca etken olduğunu ileri sürmüştür. Alkol kullanmaya erken dönemlerde başlamanın, uygun olmayan arkadaşlarla bir arada bulunmanın önemli etkisi olduğunu, bu tür arkadaş ortamlarının alkolü sosyal açıdan daha kabul edilebilir hale getirdiğini, diğer akranların gözlem ve taklit yoluyla bireyi alkol almaya teşvik ettiğini ifade etmiştir.

Ergenler arasında sigara kullanımının yaygınlığı ciddi şekilde yüksek ve daha da artmaktadır. Ne kadar çok sigara içen varsa o kadar fazla yakın arkadaş da sigara içmeye başlayabilecek ve o kadar da fazla sigara teklifi alınıp belki kabul edilecektir. Çünkü en yakın arkadaşın yaptığı sigara teklifini geri çevirmenin çok daha zor olduğu araştırmalar sonucu saptanmıştır. Sadece ortamdan uzaklaşmak sosyal çevre açısından kabul edilemez bir davranış olarak bulunabilir ve bu durum arkadaş kaybetmek istemeyen biri için durumun zorluğu ortadadır.

Pabon ve Rodriguez (1992), akranlarla birlikte olma ve suçlu davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar nitel olarak sürdürdükleri çalışmalarında niteliğe ait verileri, New York'ta yaşayan yaşları 11-19 arasında olan 27 Port Riko'lu gençlerden görüşmeler aracılığıyla bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgular; suçlu ergenler, suçlu akranlar ve akran ilişkileri arasında güçlü ilişki olduğunu gösteren diğer araştırmaları desteklemektedir. Bu çalışmanın sonuçları,

suçlu akranlara katılmanın nedeni olarak; akran grupları ve gençlerin duygusal yabancılaşması olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, suçlu davranışlara katılma ve suçlu akranların etkisini azaltmada, bireylerin sosyal davranışlarda arkadaşların desteğini arttırmak için düzenlenen programlarının etkili olacağını ileri sürmektedir. Sonuç olarak, suçlu davranışlar ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Kıran 2002).

Akranlara “hayır” diyebilmek çok zor olabilir. Gençleri, onlara sunulan alkol veya uyuşturucu maddelerini reddetmeye teşvik etmek üzere düzenlenen ulusal kampanyalar; grup baskısı, ısrarlı ikna çabaları ve gençlerin ‘sadece hayır’ deme isteğine rağmen maruz kaldıkları yoğun baskı gibi etkenler karşısında bazen son derece basit ve yetersiz kalabiliyor. Gençler, madde kullanımının zararları hakkında yeterince bilgi sahibi de olsa, reddetme motivasyonları kuvvetli de olsa çoğunlukla buna karşı koyamıyorlar. Yeterli bilgi ve motivasyona rağmen böylesi bir teslimiyet, özellikle gerçek yaşam koşulları altında, bireyin açıkça reddedebilme becerilerindeki yetersizlikten kaynaklanabilmektedir (Goldstein, 1989).

Atılganlık

Atılganlık, kişinin başkalarını küçük görmeden, onların haklarını yadsımadan, bireylerin kendi haklarını koruyabilmeleri için geliştirilen bir çeşit ilişkiler biçimi olarak tanımlanmaktadır. Atılganlık, bireylerin diğerlerine saygı iletmeleri kadar, duygu, inanç ve fikirlerinde doğrudan ve içten anlatımını da içermektedir. Atılgan bireyin özellikleri ise, başkalarını küçük görmediği gibi kendini de küçük görmez, karşıdaki kişiden rahatça isteklerde bulunabilir, başkalarını reddedebilir, başkaları kendisini reddettiğinde bunu hoş karşılar, kendine güvenlidir, sosyal ilişkilerde saldırganca davranmaz, çekingen değildir, içine kapanık değildir (VOLTAN,1980).

Görüş (1999), sosyal bağlamda atılgan olmayı, bir kişiye kim olduğunu, ne yaptığını ve ne istediğini yaşamdan ne beklediğini iletmek olarak tanımlamaktadır.

Atılğan davranış biçimini, insan ilişkilerinde eşitliği gözetme, gereksiz endişelerden arınmış bir şekilde, kendi çıkarımız doğrultusunda hareket edebilmemizi, kendimizi savunabilmemizi, duygularımızı dürüstçe ve rahatlıkla ifade edebilmemizi ve başkalarının haklarını çiğnemedi, kendi haklarımızı kullanabilmemizi sağlar. Ayrıca düşünceler alanında belirginleşen en önemli sorun atılğan olmayan bireylerin red cevabını vermemelerinde odaklaşır. Atılğan olmayan bireylerin hayır diyememelerinin nedeni duydukları anksiyetedir.

Atılğan Olmayan Bireylerde Hayır Cevabı Verememe Sebepleri

Sebepler	Örnekler
1-Sürpriz durumlar	Peki... Tamam herhalde olabilir
2-Onaylanma ve kabul görme isteği	Onun beni sevmesini istiyorum. Onları mutlu etmek istiyorum.
3-Diğerlerini üzme kaygısı	...Eğer hayır dersem onu üzeceğim, gitmezsem korkarım incinecek.
4-Kaybetme veya cezalandırma korkusu	...Asla beni affetmeyecek. ...Bir daha asla beni çağırmayacaklar.
5-Suç	Kendimi çok bencil hissediyorum
6-Otoriteye itaat	...Onlar daha iyisini bilirler.
7-Karşılık verme	...Bir gün benim de ihtiyacım olabilir.
8-Toplumsal beklentileri karşılama	...Yardımsever olunması gerektiğine inanıyorum. ...Diğerleri ne düşünecekler.
9-Özdeşleşme	...Onun yerinde olsaydım ben ne yapardım.
10-Sorumluluk hissi	...Aileme karşı olan güvenim. ... O benim büyüğüm.
11-Kendini fazla feda etme	...Buna katlanacağım. ...Bir şekilde idare ederim.
12-Güç ihtiyacı	...Yöneticiler asında beğenileceğim... Reddersem beni de kabul etmezler.

Kaynak: (Adams ve Lenz, 1999; Akt: Görüş, 1999).

Kısaca hayır cevabı veremeyen bireylerdeki stresörler; onaylanmama, diğerlerini üzme, cezalandırılma, suç işleme, otoriteye itaat etmeme, toplumsal beklentileri karşılayamama, suçluluk duygusu ve sorumluluklarını yerine getirememe olarak sıralanabilir (Adams ve Lenz, 1979 ; Akt: Görüş, 1999).

Smith (1998) insanların bir başkasının zaman zaman sözel veya mantıksal oyunlarla isteklerini kabul ettirmek istediklerini fakat bireylerin de bu isteklere karşı kendisinin çeşitli hakları olduğunu bilmesi gerektiğini vurgular. Bu haklardan bazıları şunlardır:

- 1- Bireyin kendi davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını yargılama, bunları uygulama ve sonuçlarına katlanma sorumluluğunu üstlenme hakkı vardır.
- 2- Davranışlarını gerçekleştirecek bir neden veya özür göstermeme hakkı vardır.
- 3- Başka kişilerin sorunların çözmeye ilişkin bir sorumluluğun olup olmadığı konusundaki kararı yargılama hakkı vardır.
- 4- Bireylerin fikirlerini değiştirme hakkı vardır.
- 5- Bireylerin hata yapma hakkı vardır.
- 6- Bireylerin beni ilgilendirmez deme hakları vardır.

Bireyin kendi haklarını bilmesi, atılğan davranması ve reddetme davranışları sergilerken daha rahat hissetmesi için önem arz etmektedir.

Arkadaşlık

İlkokul çağında çoğunun yaşamında önemli bir yeri olan arkadaşlık ilişkileri, ergenlikte daha önem kazanır. Bu evrede kurulan arkadaşlıkların uzun ömürlü olabilmekte ve kişiler birbirlerinden uzakta olsalar bile sürdürülebilmektedir. Kişilerin belirttiği arkadaş sayısında, ergenlik yıllarında artış, ergenlikten sonra ise düşüş görülmektedir. Toplumsal koşul ve kurallardan etkilenebilecek bir ilişki olan ergenlik arkadaşlıkları birçok kültürel benzerlikler göstermektedir. Bekata'nın ABD

ve Türkiye’deki arkadaşlıklar üzerinde yaptığı bir araştırmada, iki kültürde de yakın arkadaşlarla 11-15 yaşlar arasında tanışıldığı, aynı yaş ve cinsiyetten olan bu kişiden ilk görüşte hoşlanıldığı onunla kişisel konuların konuşulup şefkat ve eleştiri alındığı ve bu arkadaşın, kişinin kendisinin geliştirmesine yardımcı olduğuna inanıldığı bulunmuştur. Ayrıca arkadaşlar benzer sorunlarla karşılaştıklarında, birbirlerine daha çok yaklaşmışlar ve genelde boş zamanlarını değerlendirmişlerdir (Hortaçsu, 2003)..

Kon (1981)’a göre erkeklerle yakın ilişkileri olan kişiler kızlarla daha kolay ilişki kurabilmektedir. Hemcinslerle arkadaşlık kişiyi karşı cinsle arkadaşlık için hazırlayıcı bir unsurdur (Akt: Hortaçsu, 2003).

Ergenlikte yakın arkadaşlıkların, kişinin gelişimi açısından bir çok işlevleri vardır. Bunlardan birincisi, kişinin kendisini benzerleri ile kıyaslayarak değerlendirmesi ve tanımasıdır. Başka bir işlev de gencin tek başına girişmekten korktuğu veya tek başına yapmanın zevksiz ya da anlamsız olduğu bazı deneyimlerden birlikte geçebileceği dost kişilere sahip olmasıdır. Bu yaşta arkadaşların insana sağlayabileceği başka bir yarar da, ilkokul çağında da olduğu gibi, gencin bazı konuları tartışarak kendi bilişsel düzeyini yükseltmesidir. Bu çağda gençlerin içinde bulundukları zihinsel gelişim aşaması nedeniyle tartışmalar daha çok soyut kavramlar, idealler ve prensipler düzeyinde olur veya soyut kavramlar gündelik sorunların incelenip çözülmesinde kullanılır (Hortaçsu, 2003)..

Ergenlik süresinde arkadaşlık ilişkilerinde farklılıklar görülür. İlk yıllarda aynı cinsten arkadaşlarla olan ilişkiler yoğunken, sonraki yıllarda ayrı cinsten arkadaşlarla ilişkiler önem kazanır. Türk gençlerinin on iki-on sekiz yaşlar arasında anne ve babayla yakınlık ve konuşmaların azaldığı, arkadaşlarla ise arttığı da bulunmuştur (Hortaçsu, 2003).

Hortaçsu (2003) Gençlerin en çok arkadaşlarına yakınlık duyduklarını, ancak kendilerinden güçlü olarak gördükleri babalarına güvenip, onlara bağımlılık duydukları içinde olduklarını söylemişlerdir.

Bağımlılık konusunda, gençler, anne babalarına bağımlı olduklarını, buna karşın arkadaşları ile eşit ilişkiler içinde olduklarını söylemişlerdir. On ikion sekiz yaşlar arasındaki gençlerin yaş ilerledikçe, arkadaşlarla duygusal yakınlığının artmasına karşın, anne baba ile çoğaldığı bulunmuştur (Hortaçsu, 2003).

Arkadaş grubunun özellikleri arkadaşlığın kendi önemi ve akran etkisi, daha önce öğretilen “hayır” demenin teorik yollarını ezip geçmektedir (Charlton ve diğ, 1999).

Youniss (1992) Yıllarca süren ihmalden sonra, bilim adamları, arkadaşlığın psikolojik ve psikiyatrik gelişim için önemli bir araç olduğunu bulmuşlardır. Örneğin, umut vaat eden yeni bir gelişme, sorunlu ergenler için akran etkileşiminin terapötik bir araç olarak kullanılmasıdır.

Sigara, Alkol ve Cinsel İlişkiyi Reddetme

Eisen ve diğ.(2003), sağlıkçıların, eğitimcilerin ve bilim adamlarının tüm çabalarına rağmen gençlerde uyuşturucu kullanımı Amerika’nın halen ciddi bir sorunudur. 1960-70’lerden sonra A.B.D nüfusu genelinde alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımı oranlarında bir düşüş meydana gelmişse de geç-ergenlerin madde kullanımı oldukça yüksek bir seviyede sabitlenmiş ve daha küçük yaştaki gençlerin kullanım oranları ise artış göstermiştir. Geleceği Yansıtma 2000 çalışmalarından elde edilen ulusal veriler, son 30 gün içinde 12. sınıfların %31’i 8.sınıfların %15’i sigara içmiştir. 12.sınıfların %50’si. 8. sınıfların %22’sinden fazlasının son 30 gün içinde alkol aldıklarını belirtmişler. 12.sınıfların % 30’u, 8. sınıfların %14’ son 14 gün içinde kendini kaybedecek kadar alkol aldıklarını 12. sınıfların %22’sinin, 8. sınıfların %9’unun geçen ay marihuana kullandıklarını yine 12.sınıfların % 2’sinin, 8. sınıfların %1’nin kokain aldıklarını göstermektedir.

Charlton ve diğ.(1999), 1940’larda geliştirilen sosyal aşılama prensipleri, 1970’lerde Bandura’nın öz yeterlik yapısıyla birleştirilmiş bir teori biçiminde

sunulmuş ve gençlerin sigara içmelerini önlemeye yönelik reddetme becerilerini temel alan bir dizi programa öncülük etmiştir. İngiltere’de 11-15 yaş arasında sigara içme oranı oldukça fazla olup özellikle de kızlar çocukları arasında azalacağına artmaktadır. Eğer bu konuda reddetme becerileri uygulanacaksa daha yeni ve kapsamlı reddetme beceri programları geliştirilmelidir.

Amerika Birleşik Devletlerinde her gün 3000’den fazla genç, düzenli sigara içicisi oluyor ve bunların çoğu da ilk sigaralarını arkadaş baskısıyla içtiklerini bildiriyor. Bazı araştırmalar, ergenlere, onlara sigara ikram eden veya sigara içmeye zorlayan arkadaşlarına ne söyleyebileceklerini; öğretmenin, onlara sigara içmenin zararlarını anlatmaktan daha etkili olduğunu göstermektedir (Hermann, 1997).

En yakın arkadaşları sigara içen gençlerin de sigara içmeye başlama riski oldukça yüksektir. Sigarayı reddetmede en sağlam strateji “hayır” diyebilmektir (Charlton ve diğ., 1999).

Scheirer ve diğ. (1999), gençler farklı koşullarda alkol teklifleriyle karşılaşılır ve sosyal becerilerinin seviyesine göre bunu ya kabul ederler ya da reddederler. Bu bağlamda artan maruz kalma durumları kişinin zayıf reddetme becerileriyle ilişkili olup daha sonra alkol kullanan akranlara karşı dirençsizliği de artırmaktadır. Sosyal beceri eğitimi, öğrencileri doğrudan tekliflere ve alkol almaları yönünden yapılan sosyal baskılara maruz kalışları azaltacak, onları sosyal ifade ve uyuşturucuyu reddetme becerileriyle donatmaktadır.

Bireylerin olumsuz yaşantılar ve durumlara maruz kaldıklarında reddetme becerileri, onların zarar görmemeleri için bir süzgeç görevi görmektedir. Ancak yine de bundan daha işlevsel olanı, bireyleri bu tür sosyal ortamlardan uzak durmalarını sağlamaktır.

Scheirer ve diğ. (1999), alkol kullanımı arttıkça reddetme becerilerine duyulan talep de azalmaktadır. Başka bir deyişle alkol günlük kültürün bir parçası olarak görülmeye başlanınca, gençler, içki ve sigara tekliflerini daha az geri

çevirecek ve böyle teklifleri geri çevirmek için ortaya çıkarılmış becerileri gereksiz bulacaklardır. Bu nedenle önleme çalışmaları reddetme becerileri konusunda çok önemlidir.

Marietta (1999), okulda ve arkadaşların evinde, en iyi arkadaş, arkadaş grupları ve büyük öğrencilere; doğrudan, dolaylı, zorla veya kibarca önerilen sigaranın reddedilmesini kapsayan çalışmasının sonucunda, gruptaki öğrenciler, en iyi arkadaşlarına “hayır” demekle daha güvenliyken, zorlayıcı baskılara en sert şekilde tepki veriyorlar ve arkadaşlarına, arkadaşlarının evinde “hayır” demeyi okuldakine göre daha zor buluyorlar.

Nagy ve ark.(2002), ABD’de son eğilimin cinsel eğitim programlarına daha fazla finansman desteğin sağlanması yönünde olduğu, 1996 yılından itibaren cinsel ilişkiyi evliliğe kadar ertelemeyi hedefleyen cinsel eğitim programlarına daha fazla kaynak aktarılmaya başlandığını, bu yöndeki eğilimin ABD’de ergenlerin uygun olmayan cinsellikten kaçınma müfredatı uygulamalarına da hız kazandırmıştır. Bu programların çoğu hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma riskini azaltmada, cinsellikten kaçınmanın tek yol olduğunu vurgulayan felsefeye dayanmıştır. Bu felsefenin altında yatan bakış açısı öğrencilerin cinsel ilişkiyi reddetme becerilerinin geliştirilmesinin amacı; öğrencileri cinsel ilişkiden uzak durmaları için cesaretlendirmektir.

Sosyal öğrenme modeli ergenlerin birbirleri ile etkileşimi sürecinde reddetme becerilerini edinme sürecini açıklamada önemli bir bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Sosyal Öğrenme Modeli

Bandura’ya göre birincil reflekslerimiz hariç hiçbir davranışımız doğuştan gelmez. Davranışları daha sonra öğreniriz. Yeni davranışlarımızı ya direk deneyimlerimiz sonucu öğreniriz ya da başkalarını gözleyerek, model alarak

öğreniriz. Bir çok insanın davranışı diğer modellerin gözlenmesi sonucu oluşmaktadır (Uzamaz, 2000).

Bandura ve diğerleri, sosyal öğrenme kuramının, çevrelerindeki etkilere karşı bireylerin nasıl ve neden tepki gösterdiklerinin bilişsel – davranışsal bir açıklaması olduğunu açıkça dile getirmektedir. Buna göre uyuşturucu kullanmak da diğer davranışlar gibi toplumsal edinimin bir parçası olarak görülmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen Johnson ve Solis' e (1983) göre alkol kullanmak, marihuana, sigara içmek ya da diğer uyuşturucuları almak, sosyal baskıdan kaynaklanıp; arkadaşlar, aile, medya ve toplum normlarınca pekiştirilip sonradan edinilmiş davranışlardır. Bu modele göre koruma programlarının işleyebilmesi için gençlerin uygun sosyal becerilerle donatılmış ve uygun yer ve zamanda gerekli becerileri layıkıyla sergileyebileceklerine dair güçlü bir özgüvene sahip olmaları gerekmektedir (Goldstein, 1990).

Bandura'ya göre davranışlarımız, verdiğimiz tepkilerin sonuçlarından ya da başkaların davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını gözleyerek öğrenmekteyiz. Model alma ya da öğrenme, hem yeni tepkilerimizin kazanılmasını ifade etmek için hem de var olan davranışların engellenip engellenmemesi için kullanılabilir (Nelson-Jones, 1995).

Sosyal öğrenme kuramı bir çok davranışın edinilmesinde başarıyla kullanılabilir bir kuramdır. Genelde sosyal becerilerin, özelde reddetme becerilerinin öğrenilmesinde de öğretmenlerin, ebeveynlerin ve diğer bireylerin, davranışlarının diğer bireyleri de etkilemekte olduğunu bilerek bu anlayışla davranışları önemlidir. Ayrıca davranışların edinilmesinde diğer bir teknik de modellemedir.

Modelleme: Eysenck ve diğ.(2000) bireyin, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek biliş, duyuş ve davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir. Modellemenin davranış üzerindeki etkileri dört başlık altında toplanmıştır(Eggen & Kauchak, 2001). Bunlar :

- 1- Yeni Davranışlar Öğrenme: İnsanların daha önce yapamadıkları davranışları, modelleri gözlemleyerek öğrenmeleridir.
- 2- Var Olan Davranışları Geliştirme: İnsanların yapabildikleri halde çeşitli nedenlerle yapmadıkları kimi davranışları, başkalarının yaptıklarını görünce onların da bu davranışta bulunmaları olarak tanımlanabilir
- 3- Engelleri Değiştirme: Engel, bireyin kendi davranışları üzerinde kendisinin koyduğu sınırlamalar olarak tanımlanır. İnsanların davranışlara ilişkin kimi tutumları vardır. Örnek. Bazı davranışlar yasaktır, bazı davranışlar da serbesttir. Modelleme, insanların zihinlerindeki bu “yasak” veya “serbest”i ya hafifletebilir ya da pekiştirebilir.
- 4- Duyguları Harekete Geçirme: Modelin duygularını sergileyişini gözlemleyen kişinin davranışsal tepkilerinde de değişimler meydana gelebilir (Akt: Yüksel, 2004).

Reddetme Becerileri ile İlgili Yurtdışında Yapılmış Bazı Araştırmalar

Bryson (1999), bilgisayar destekli talimatların kullanılmasıyla sosyal beceriler eğitimini okullarda daha yaygın hale getirebilme olasılıklarını araştırdığı çalışmasında bir yazılım programını test etmiştir. Araştırmaya 8. sınıf öğrencilerinden 188 denek katılmıştır. Öğrenciler bilgisayar destekli reddetme becerileri eğitimi grubuna ve kontrol grubuna rast gele atanmıştır. Araştırmada öğrencilerin reddetme becerilerini test durumlarında mecbur bırakılan katılımcıların daha yüksek reddetme becerisi sergileyebilme yeteneklerini arttırdığı görülmüştür. İlginç olan ise gelişmenin çoğunun altı ay sonra bile korunmuş olmasıdır. Yine kullanılan bu yöntemin tahmini geçerliliği ışığında, gençlerin olumsuz akran baskısına maruz kalma olasılıklarının azaltılması açısından bu eğitimin şansı olduğunu savunmuştur.

Eisen (2003), 34 okulda 7426 öğrenci ile ortaokul süresince madde kullanımını geciktirme ve ortadan kaldırma konusunda Ergenler İçin Beceriler (SFA) müfredat programını test etmiştir. İki yıl sonra test sonuçlarını 5691 8. sınıf öğrenciden toplamıştır. 5 maddenin veya bunların bileşimlerinin yaşam boyunca ve son dönemdeki (son 30 gün) kullanımı grupları kontrol etmek amacıyla karmaşık regresyon modeliyle karşılaştırmıştır. 8. sınıfın sonunda iki önemli uygulama etkisi meydana gelmiştir: Yaşam boyunca ($p = .05$) ve son dönem ($p < .03$) marihuana kullanımı test öncesi kullanımlar kontrol okullarına göre daha düşük bulunmuştur. Ayrıca SFA okullarındaki aşırı alkol tüketen katılımcılar, kontrol grubundakilere göre son dönemde daha az sarhoşluk derecesinde içtiklerini bildirmişlerdir. SFA 8. sınıflarda uyuşturucuyu reddetmek için kişisel kararlılığı arttırdığı, ancak davranışsal niyetleri, zarara karşı bakış açısını ya da görünen akran normlarını etkilemediği görülmüştür.

Nagy (2002) cinsel reddetme becerilerine bakışı ve bu becerilerin kullanımını karşılaştırmak amacıyla 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden gönüllü ve anonim biçimde okulda öğretilen reddetme becerilerine bakışlarını ve kullanma şekillerini beyan eden ($N = 2256$) örnek grup oluşturulmuştur. Öğrencilerin % 44'ü bakir(e) olduğunu, % 18'i tek eşli cinsel ilişkisi olduğunu, % 38'i de birden fazla partneri olduğunu bildirmiştir. Cinsel durum grupları Chi-kare kullanılan reddetme becerileri ölçümleriyle karşılaştırılmıştır. Sonuçta öğrencilerin yaklaşık üçte biri reddetme becerilerini az çok kullandıklarını söylerken bakir(e)lerse, bunları çok kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca bakir(e)lerin çoğu reddetme becerilerini kullanmaları gerektiğini pek hissetmediklerini ya da bunu kullandıklarının farkında olmadıklarını beyan etmişlerdir. Dahası, bakir(e)ler reddetme becerilerini kullanmak zorunda kalmadıklarını da dile getirmişlerdir. Tek ya da çok eşli olanlarsa reddetme becerilerinin onlara öğretilmediğini söylemişlerdir.

Scheirer (1999), reddetme becerileri ile alkol kullanımı arasındaki dinamik ilişkileri incelemek üzere dört yıllık panel verilerinin edinildiği çizgisel büyüme eğrisi modelini kullanmıştır. Teorik ilginin kontrol edilen ilave değişkenleri; cinsiyet, risk alma, notlar, sosyal yeterlilik ve kişisel kontrolü kapsamaktadır. Alkol

kullanımının ölçülen değerleri, 4 yılda ergenlerin alkol kullanımını %140 oranında arttırdığını ifade etmektedir. Aynı zaman diliminde reddetme becerilerinin faydası %13 oranında azalmıştır. Başlangıçta daha yüksek olan beceri seviyesi alkol kullanımında daha yavaş bir artışa, başlangıçtaki daha fazla alkol kullanımıysa reddetme becerilerinin daha yavaş edinilmesine yol açmıştır. Bayanlar becerileri erkeklere göre daha hızlı edinmiştir. Sosyal yeteneği olan gençler daha az sosyal yeterliliğe sahip olanlara göre reddetme becerilerini daha hızlı yitirip alkol kullanımlarını hızla arttırmıştır. Kişisel kontrol, başlangıçta daha az olan alkol kullanımı daha yüksek reddetme becerisine bağlanmıştır. Bu bulgular, alkol kullanımına ilişkin motivasyonları azaltmaya yönelik, sosyal direnme becerileri ile kişisel öz kontrol stratejileri üzerine ikili bir odağı destekler niteliktedir.

Charlton (1999) reddetme becerileri programına tabi tutulmamış gençler tarafından geliştirilen reddetme becerilerini incelemektedir. Araştırma, iki ortaokulda 11- 15 yaşlarındaki öğrencilerden oluşan tüm sınıflara dağıtılmış anketlerle yapılmıştır. Araştırmada Harter'in Çocuklar için Öz Kavrayış Profili kullanılmıştır. 743 öğrenciden (365 erkek ve 378 kız) alınan cevaplar analiz edilmiştir. Sigara yaygınlığı, araştırma süresinde ulusal sigara yaygınlığında bu yaş grubunun yerini yansıtmıştır. Sonuçta, kızlar sigara teklifiyle karşılaşma riskini erkeklerden daha fazla taşımakla beraber bu teklifi iki ya da daha fazla tekrardan sonra genellikle kabul etmektedirler. En yakın arkadaşı sigara içen katılımcılar pek çok defa sigara teklifiyle karşılaşmıştır. Davranışsal yapı, fiziksel görünüş, fiziksel yeterlilik ve kendini değerli görme puanları yüksek olan kızlar ile davranışsal yapı puanları yüksek olan erkekler, düşük olanlara göre daha az sigara teklifine maruz kalma riski taşımaktadır. Gençler kendi reddetme becerilerini geliştirmiş olup bunların en yaygını “hayır, teşekkürler” demektir. Son zamanlarda pek çok sigara teklifini geri çeviren, hiç sigara içmeyen gençler, daha çok “hayır, teşekkürler” deme eğilimindedir.

Donohue (1999), davranış bozukluğu sergileyen 44 erkek ergenin maddeyi reddetme becerilerini incelemiştir. Bu kişilerin %50'si, hem madde kullanımı hem de madde bağımlılığı bakımından iki yönlü incelenmiştir. Maddeyi reddetme

becerileri; bir çetenin, gençleri uyuşturucu ve alkol ticaretine itmesini konu edinen 4 senaryodan bir canlandırma (role-play) testiyle ölçülmüştür. Test, yeterli uyum ve geçerlilik sunmuştur. Alkolü reddetmedeki tüm beceri, ergenlerin kendilerini kabul etme ve dikkatleriyle; yasadışı uyuşturucuları reddetmedeki becerileri de okuldaki performansları ve sosyal yeterlilikleriyle olumlu biçimde ilgilidir. Beklenenin aksine, iki yönlü incelenen ergenlerin maddeyi reddetme becerileri de madde kullanmayan karşı grubunkilerle kıyaslanabilir düzeyde bulunmuştur.

Wynn (1997), reddetme becerilerini eğitime müfredatı, gözlenen ve yanlış alkol kullanımı arasındaki ilişkileri inceleyip reddetme becerilerinin, koruma programının uzun ve kısa dönemli alkol kullanımı üzerindeki etkisine yardımcı olup olmadığını araştırmıştır. Wynn, bu araştırmada sahte içkileri kullanarak reddetme becerilerini ölçmeye çalışmıştır. Sosyal ve bilişsel ihtiyaçlara uyum gösteren bir koruma yöntemi olarak reddetme becerileri 6. ve 10. sınıflarda yeterince görülmemiştir. Reddetme becerileri eğitim programının etkilerini arttırmak için desteğin 8. ve 10. sınıfları arasında uygun olacağını ifade etmektedir.

Hermann (1997) Reddetme ve Direnme Becerileri programlarına dair literatürden çıkarılabilecek genel sonuçları ortaya koymak amacıyla seçici ama birleştirici bir döküman sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaçla sigara içme, alkol alma, yasadışı uyuşturucu istismarı ve cinsel aktiviteyle ilgili çalışmaları incelemiştir. Çeşitli makaleleri inceledikten sonra Hermann sigara ile ilgili -genelde son testte- öğrenciler reddetme becerilerini kullanmada daha yeterli olmuşlardır. Alkolü reddetmede bazı araştırmalar reddetme becerilerinin alkolü reddetme becerisini geliştirdiğini bazıları da reddetme bilgisini arttırdığını ancak davranışı etkilemediğini bulmuşlardır. Cinsel aktiviteyle ilgili, araştırmacılar hayal kırıklığı yaşamışlardır. Reddetme ve Direnme Programlarının öğrencilerin cinsel aktiviteye hayır demeyi alkol veya marihuana hayır demekten daha zor bulduklarını ve reddetme becerileri programlarına katılanların cinsel aktivitenin artmasına hizmet edebileceğini göstermektedir.

Hermann (1997) reddetme ve direnme programlarının etkililiği üzerinde çok farklı etkenlerin rol oynayabileceğini vurgulamıştır. Bu tür programları hem yararlı hem de tehlikeli yanlarıyla iki tarafı keskin kılıca benzetmiştir. Bu nedenle reddetme ve direnme programını hayata geçirmeden önce uzman kişilerce hedef kitle, hedef madde veya davranışları ile ilgili süreç değişkenleri dikkatle incelenmelidir.

Henderson ve arkadaşları (1983), suçlu genç ergenlere yönelik olarak düzenlenen 15 sosyal beceri eğitimi çalışmasını ele alarak incelemişlerdir. Sonuçlar, sosyal beceri eğitiminin suçu azaltmada önemli etki yaratmadığı şeklinde rapor edilmiştir (Akt: Yüksel, 1997).

Reddetme Becerileri ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Bazı Araştırmalar

Ülkemiz literatüründe Reddetme Becerileri konusunda yapılmış sadece bir araştırmaya rastlanmıştır. Bunun dışında reddetme becerileri konusuyla örtüşen atılanlık ve sosyal beceriler konularında yapılmış araştırmalar mevcuttur.

Yüce (2002), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin akran baskısı karşısında gösterdikleri tepkiler ve reddetme becerilerini araştırmıştır. Araştırma ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıftan tesadüfi yöntemle seçilen 105 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen Reddetme Becerileri Envanteri ile Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin akran baskısı karşısında gösterdikleri tepkiler ve reddetme becerilerinin, öğrencilerin akademik başarı durumlarına, ana-baba tutumlarına ve ailenin gelir durumlarına göre değişmediği bulunurken, cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark bulunmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla akran baskısını daha çok reddettikleri bulunmuştur. Sınıf değişkenine göre ise 6. ve 8. sınıflar arasında anlamlı fark bulunmuştur. 6. sınıflar akran baskısını reddederken 8. sınıflar akran baskısına uyma davranışını göstermişlerdir.

Voltan (1980), grupla atılganlık eğitiminin, bireylerin atılganlık düzeyine etkisini araştırmıştır. Araştırma, çoğunluğu sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve kırsal kesimden gelen, 17-19 yaşları arasındaki hemşirelik bölümünde okuyan 60 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin 30'u deney 30'u kontrol grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubuna dokuz hafta boyunca iki saatlik oturumlar şeklinde atılganlık eğitimi verilmiştir. Araştırmanın sonucunda grupla atılganlık eğitiminin öğrencilerin atılganlık düzeyini olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmıştır.

Dikmeer (1997), sosyal beceri eğitiminin, sosyal içe dönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisinin olup olmadığını araştırmıştır. Bu amaçla SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Gençlik Ünitesi'ne; çekingenlik, arkadaş edinememe veya arkadaş grupları içinde yer alamama gibi şikayetlerle başvuran 14 ergenden, başvuru sırasına göre ilk 7 kişiyi deney grubuna sonraki 7 kişiyi de kontrol grubuna almıştır. 12 hafta süreyle deney grubuna sosyal beceri eğitim verilmiştir. Verilen eğitim sonunda deney grubundaki ergenlerin sosyal içedönüklük düzeylerinde anlamlı bir düşüş olduğu saptanmıştır.

Uzamaz (2000), sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişki düzeyine olan etkisini incelemiştir. Araştırma 9. sınıf öğrencilerinden 28 kişilik gönüllü bir grup üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin 14'ü deney grubuna, 14'ü kontrol grubuna alınmıştır. Öğrencilerin kişilerarası ilişkiler düzeyini belirlemek amacıyla Şahin, Durak ve Yasak (1994) tarafından geliştirilen Kişilerarası İlişkiler Ölçeği uygulanmıştır. Deney grubuna 9 haftalık bir sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Kontrol grubuna ise herhangi bir işlem yapılamamıştır. Sonuçta, genel olarak sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin kişilerarası ilişkiler düzeyine anlamlı bir azalma sağladığı tespit edilmiştir.

İkinci (2003), ergenlerde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi ile başa çıkma davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmaya lise öğrencilerinden tesadüfi yöntemle seçilen 411 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi yükseldikçe; aktif planlama, dış yardım arama, duygusal kaçma

ve kabul ile bilişsel yeniden yapılandırma tarzı başačkma seçimlerinin arttığı görölmüştür.

Tataker (2003), ergenlerin atılganlık düzeyleri ile ruhsal sorun yaşama düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya lise birinci sınıfa devam eden 124 öğrenci ile lise son sınıfa devam eden 100 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin atılganlık düzeylerini ölçmek amacıyla Rathus Atılganlık Envanteri, ruhsal sorun yaşama düzeylerini ölçmek amacıyla Ruhsal Belirti Tarama Listesi, kişisel bilgileri elde etmek için de Ergen Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda atılganlık ile ruhsal sorun yaşama düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Atılganlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin ruhsal sorun yaşama düzeyleri düşük bulunmuştur.

Kalkan ve Sardoğan (2003) insan ilişkileri becerilerine dayalı bir eğitim programının grup üyelerinin sosyal beceri düzeylerine etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın kontrol ve deney gruplarına toplam 70 kişi alınmıştır. Araştırmada deney ve kontrol gruplarına Sosyal Beceri Envanter'i ön-test ve son-test olarak uygulanmıştır. İnsan ilişkileri beceri eğitimi deney grubu ile her hafta yaklaşık ikişer saatlik oturumlar şeklinde 10 oturumda gerçekleştirilmiştir. Sonuçta genel olarak insan ilişkileri eğitiminin grup üyelerinin sosyal beceri düzeylerini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi araştırmaya katılan ergenler, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, 14-18 yaş grubundaki tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerini inceleyen tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın evreni

Bu araştırmada araştırma konusu olan tutuklu ergenlerin tamamına ulaşıldığı için Örneklem seçme yoluna gidilmemiştir.

Araştırmaya, Ankara-Elmadag Çocuk Tutuk ve Ceza Evi'nde muhtelif (01/06/2005 - 01/05/2006 tarihleri arasında) zamanlarda tutuklulardan, 14-18 yaş grubundaki 110 ergen katılmıştır.

Tutuklu olmayanlar ise Elmadağ Namık Kemal İlköğretim Okulu 8. sınıftaki ergenler ile Elmadağ Lisesi'nden 159 ergen olup, toplam 269 ergen katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada ihtiyaç duyulan verileri toplamak amacıyla iki araç kullanılmıştır.

1 – Reddetme Becerileri Envanteri

2 – Kişisel Bilgi Formu

1- Reddetme Becerileri Envanteri

Reddetme Becerileri Envanteri, Yüce (2002) tarafından geliştirilmiş, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin reddetme becerilerini ölçmek amacıyla kullanılmıştır.

Reddetme Becerileri Envanteri maddeleri, bireylerin akran baskısı karşısında verdikleri tepkilerin türünü belirlemeye yönelik 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin her bir maddesi kabulden reddetmeye doğru bir sıra izleyen beş tepki türü ile derecelendirilmiştir. Bu derecelendirme :

1= yüksek derecede kabul etme

2= orta derecede kabul etme

3= ne kabul etme ne reddetme

4= orta derecede reddetme

5= yüksek derecede reddetme
şeklindedir.

Reddetme Becerileri Envanteri uygulama esnasında tutuklu ergenlerin her bir maddedeki ifadeleri okuyup söz konusu durumla, dışarıda günlük hayatlarını sürdürdüklerini varsayarak cevaplandırmaları istenmiştir. Uygulama, Ceza ve Tutuk Evi güvenlik şartları da göz önünde tutularak araştırmacı tarafından 5 ila 10'ar kişilik gruplar halinde yapılmıştır. Tutuklulara maddelerdeki anlaşılmayan noktalarla ilgili sorular sorabilecekleri ifade edilmiş ve bu tür talepler araştırmacı tarafından karşılanmıştır. Maddelerin her birinin tutuklu ergenler tarafından aynı şekilde algılanmasına dikkat edilmiştir.

Tutuklu olmayan ergenler için de kendi okullarında araştırmacı tarafından 10 ila 15'er kişilik gruplar halinde uygulanmıştır. Öğrencilere maddelerdeki anlaşılmayan noktalarla ilgili sorular sorabilecekleri ifade edilmiş ve bu tür talepler araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

Reddetme Becerileri Envanterinin Güvenirlik Çalışmaları

Envanterin güvenirliliği Yüce (2002) tarafından biri testin tekrarı diğeri de iç tutarlık olmak üzere iki yolla hesaplanmıştır.

Test – tekrar test yöntemiyle yapılan ölçümde envanter 50 öğrenciye üç hafta ara ile uygulanmış, elde edilen korelasyon katsayısı .81'dir.

İç tutarlık yöntemiyle yapılan güvenirlik çalışmasında elde edilen Cronbach Alfa katsayısı ise .72'dir.

Reddetme Becerileri Envanterinin Geçerlik Çalışmaları

Yüce (2002) tarafından yapılan geçerlik çalışmalarda envanter maddelerinin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda maddelerin faktör yükleri 0.58 ile 0.77 arasında olduğu anlaşılmıştır.

Benzer ölçekler geçerliği için Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği uygulanmıştır. BEDÖ'nün Türkiye uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. BEDÖ 90 kişilik bir öğrenci grubuna "Reddetme Becerileri" envanteri ile birlikte uygulanmış ve iki ölçme aracı arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen puanlara göre reddetme becerileri ölçeği ile BEDÖ'nün toplam puanları arasındaki korelasyon .18 olarak bulunmuştur. Bu değer $p \leq 0.05$ düzeyinde anlamlıdır (Yüce, 2002).

Envanterin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Araştırmacı tarafından ölçekle ilgili yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizi yapılarak ölçeğin tek boyutlu olduğu ve toplam değişkenliğin % 27'sini açıkladığı görülmüştür. Belirlenen bu değer de ölçeğin yapı geçerliği için yeterli olduğu kabul edilmiştir.

Ölçeğin güvenirliği için Cronbach Alfa tekniği kullanılmış ve ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0.75 olarak belirlenmiştir. Bu katsayı da ölçeğin güvenirliği için yeterli olduğu kabul edilmiştir.

Envanterin Puanlanması

Reddetme Becerileri Envanteri 14 maddeden oluşmaktadır. Envanterden alınabilecek en yüksek puan 70, en düşük ise 14'tür. Puanın yüksek olması, bireyin yüksek derecede reddetme becerisine sahip olduğu, puanın düşük olması ise bireyin bu beceri bakımından zayıf olduğu biçiminde değerlendirilmektedir.

2- Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından tutuklu ergenlerin yaşları, ülke koşullarına göre ailelerinin gelir durumu, yaşamının ilk 10 yılını geçirdiği yerleşim biriminin nüfusu, ailelerinin gelir durumu ve en son okudukları veya ayrıldıkları okula yönelik kişisel bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

Tutuklu olmayan ergenler ise tutuklu ergenlerden farklı olarak sadece “en son okudukları veya ayrıldıkları okul” maddesi yerine “ okumakta olduğu sınıf” a ait kişisel bilgileri vermeleri istenmiştir.

Verilerin Toplanması

Ankara – Elmadağ Çocuk Tutuk ve Ceza Evi'nde tutuklu bulunan 14–18 yaş grubundaki ergenlere Reddetme Becerileri Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu'nu uygulamak amacıyla T.C Adalet Bakanlığı'na müracaat edildi. T.C Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nden alınan izin doğrultusunda Ankara– Elmadağ Çocuk Tutuk ve Ceza Evi'nde tutuklu bulunan 14–18 yaş grubundaki ergenlere Reddetme Becerileri Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu 5 ila 10'ar kişilik gruplara araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır. Uygulama her grup için

yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Tutuklu ergenlere, cevaplamaya başlamadan önce açıklama yapılmış, gerektiğinde tutuklulara tek tek açıklama yapılmıştır. Tutuklu ergenlerin ölçeği istekli olarak yanıtladıkları gözlenmiştir.

Tutuklu olamayan ergenlere de kendi okullarının sınıflarında uygulanmıştır. Uygulama araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Uygulamadan hemen önce araştırmacı tarafından gerekli açıklama yapılmıştır. Uygulamalar yaklaşık 10-15'er dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Reddetme becerileri ölçeğinin puanlanması elle yapılmış ve her birey için reddetme puanı elde edilmiştir. Kişisel bilgi formunda yer alan bağımsız değişkenlere ait bilgiler ve ölçek puanı her birey için bilgisayara yüklenmiş ve istatistiksel çözümler için Statistical Package for Social Sciences (SPSS) paket programından yararlanılmıştır.

Verilerin analizinin ilk aşamasında normal ergenlerin reddetme puanlarının ortalaması ölçüt olarak alınmış ve tutuklu ergenlerin reddetme puan ortalamalarının normalden önemli sapma gösterip göstermediği tek örneklem t testi kullanılarak incelenmiştir. Bu işlemde ayrı olarak, kişisel bilgi formunda yer alan bağımsız değişkenlere ait grupların reddetme puanları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı iki yönlü varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Analizler öncesi, alandaki uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda, testlere ilişkin sayıtlar gözden geçirilmiştir. Ailelerin gelir seviyesi dışında, bağımsız değişkenlere ilişkin gruplarda yer alan kişi sayıları 15 civarında olduğundan normallik incelemesine gerek duyulmamıştır (Green ve Salkind, 2000). Bununla birlikte, grupların puanlarına ilişkin varyansların homojenliği, Levene testi ile kontrol edilmiştir (EK 3). Analizler sırasında F testleri anlamlı

bulunmadığından, gelir değişkeniyle ilgili olarak grupların puan dağılımlarındaki farklılıklara ilişkin bir dönüştürme yapılmamıştır. Ortalamalar arasındaki farkların önem kontrolü için $P < .05$ düzeyi benimsenmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan değişkenlerle ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular alt problemler sırasına göre tablolar halinde sunulmuştur.

1. Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin

Bulgular

Reddetme becerileri arasındaki farklılıkları saptayabilmek amacıyla tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerileri puan ortalamaları bağımsız örneklem için t testi kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Reddetme Becerileri Puanlarının $\bar{x}$, ss ve t Değeri

İstatistik Grup	n	$\bar{x}$	ss	t	sd
Tutuklu Olan	110	47.81	9.37	2.05	267
Tutuklu Olmayan	159	50.06	8.50		

P<.05*

Tablo 3 incelendiğinde tutuklu olmayan ergenlerin puan ortalamasının (50.06) olanlarınkinden (47.81) yüksek olduğu gözlenmektedir. Gözlenen bu farkın önemli olup olmadığını test etmek amacıyla t testi yapılmıştır. Sonuçta iki ortalama arasındaki farkın 0.05 düzeyinde önemli olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, tutuklu olmayan ergenlerin tutuklu olanlara göre reddetme becerileri puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

2. Tutuklu Olup Olmama ve Yaşlarına Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular

Ergenlerin yaş seviyelerine göre reddetme becerileri puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla gruplara ilişkin $\bar{x}$ ve ss değerleri hesaplanmış ve sonuçları tablo 4.1 de verilmiştir.

Tablo 4.1
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Yaşlara Göre Reddetme Becerileri Puanlarının $\bar{x}$ ve ss Değerleri

Tutukluluk Yaş Durumu		Tutuklu Olan	Tutuklu Olmayan	Toplam
14	n	7	34	41
	$\bar{x}$	51.14	53.59	53.17
	ss	4.41	6.79	6.46
15	n	9	40	49
	$\bar{x}$	52.22	49.55	50.04
	ss	9.42	8.96	9.00
16	n	23	41	64
	$\bar{x}$	46.57	50.27	48.94
	ss	12.47	7.48	9.65
17	n	58	28	86
	$\bar{x}$	47.10	49.18	47.78
	ss	7.59	8.34	7.85
18	n	13	16	29
	$\bar{x}$	48.31	44.87	46.41
	ss	11.98	10.87	11.31

Tablo 4.1 incelendiğinde tutuklu olan ve olmayan ergenlerin yaşlara göre reddetme becerileri puanları arasında farklar olduğu gözlenmektedir. Yaşın ve tutukluluk durumunun reddetme becerileri üzerinde ayrı ayrı ve birlikte etkilerinin olup olmadığını test etmek amacıyla iki yönlü varyans analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Yaşlarına Göre
Reddetme Becerileri Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İstatistik Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P
Yaş	604,17	4,00	151,04	1,98	,10
Grup	7,89	1,00	7,89	,10	,75
Yaş * Grup	379,86	4,00	94,96	1,24	,29
Hata	19794,25	259,00	76,43		
Toplam	670931,00	269,00			

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi tutuklu olup olmama ve yaş temel etkilerinden hiç birinin reddetme becerileri puanları üzerinde etkili birer değişken olmadıklarını göstermektedir ($P>0.05$). Tutuklu olup olmama değişkenlerine ilişkin bir farklılığın bulunmaması yaşın ve tutuklu olup olmamanın reddetme becerileri üzerinde önemli ayırıcı etkiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Tutuklu olup olmamanın reddetme becerileri üzerindeki etkisinin ergenlerin yaşına bağlı olarak değişmediğini göstermektedir ($P>0.05$).

Bu bulgular, yaşın ve tutuklu olup olmamanın ayrı ayrı ve birlikte reddetme becerileri üzerinde etkili birer değişken olmadıklarını göstermektedir.

3. Tutuklu Olup Olmama ve Eğitim Düzeylerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular

Ergenlerin eğitim düzeylerine göre reddetme becerileri puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla verilere iki yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tutuklu olmayan grubunda yer alan ergenler uygulamalar sırasında ilköğretim ikinci kademeye ya da orta öğretime devam ettiklerinden, tutuklu ilköğretim I. kademe mezunu ergenlerle karşılaştırılamamışlardır. Bu nedenle, tutuklu grubunda yer alan 13 ilkokul mezunu ergene ait puan, analiz dışında tutulmuştur. Gruplara ilişkin $\bar{x}$ ve ss değerleri hesaplanmış, sonuçları Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Sınıf Düzeylerine Göre Reddetme
Becerileri Puanlarının $\bar{x}$ ve ss Değerleri

Tutukluluk Eğitim Durumu		Tutuklu Olan	Tutuklu Olmayan	Toplam
İlköğretim II. Kademe	n	57	37	94
	$\bar{x}$	48.02	54.35	50.51
	ss	7.62	6.25	8,93
Lise	n	38	40	78
	$\bar{x}$	47.71	54.35	47.29
	ss	7.62	9.62	8,65

Tablo 5.1’de görüldüğü gibi, ilköğretim ikinci kademedeki yer alan bireylerin reddetme becerileri puanları, lise düzeyinde eğitime sahip ergenlere göre daha yüksektir ($\bar{x}_{İlköğretimII.Kademe}=50.51$). Tutuklu olan ve olmayan gruplar kendi içlerinde değerlendirildiklerinde, tutuklu grupta eğitim düzeyi düşük ergenlerin reddetme becerilerinin daha yüksek ($\bar{x}_{İlköğretimII.Kademe}=54.35$) olduğu gözlenmektedir. Puan

ortalamaları arasında gözlenen bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla verilere iki yönlü varyans analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 5.2’de sunulmuştur.

Tablo 5.2
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Eğitim Düzeylerine Göre
Reddetme Becerileri Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	KT	sd	KO	F	P
Grup	318,15	1,00	318,15	4,36	,04
Eğitim	627,74	1,00	627,74	8,60	,00
Grup * Eğitim	532,31	1,00	532,31	7,29	,01
Hata	12268,83	168,00	73,03		
Toplam	427477,00	172,00			

Tablo 5.2’de görüldüğü gibi, ergenlerin eğitim düzeylerine bağlı olarak reddetme puanları arasında gözlenen puan farklılıklarının anlamlı olduğu gözlenmektedir ($F_{1,168}=8.60$; $P=.00$). Eğitim düzeyi ile bir arada alınması durumunda, ergenlerin içinde yer aldıkları grubun da reddetme becerileri arasında anlamlı bir farklılığa yol açtığı görülmektedir ($F_{1,168}=4.36$; $P=.04$). Bunlara ek olarak, tutuklu olmayan ergenlerin içinde yer aldıkları grup ve eğitim düzeyi değişkenlerinin ortak etkileri anlamlı bulunmuştur. ($F_{1,262}=7.29$; $P=.01$). Grup * eğitim etkileşiminin anlamlı olmasından yola çıkılarak, bu etkiye katkı yapan ortalamaları ya da hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek amacıyla, verilere varyans analizi sonrası basit temel etki testi yapılmıştır. Basit temel etki testi değişkenlerden birinin tüm düzeylerinde, diğer değişkenin grupları karşılaştırılarak yapılmaktadır. Bu bağlamda eğitim değişkeninin her düzeyinde tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerileri puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Ayrıca ikili karşılaştırmalar sonrası, I. tip hatayı .05 seviyesinde kontrol etmek amacıyla Holm’un Ardışık Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5.3’te gösterilmiştir.

Tablo 5.3
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Eğitim Düzeylerine Göre
Reddetme Becerileri Puanlarının Basit Temel Etki Analizi Sonuçları

Eğitim Durumu \ İstatistik	t	sd	P
İlköğretim II. Kademe	3,56	92	,01
Lise	,41	76	,68

Tablo 5.3'te görüldüğü gibi, ilköğretim ikinci kademe eğitim düzeyine sahip tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($t_{92}=3.56$; $P=.01$). Buna göre, tutuklu olmayan ilköğretim ikinci kademe eğitim düzeyindeki ergenlerin reddetme puanları, tutuklu gruba göre daha yüksektir ($\bar{x}_{TO} = 54.35$; $\bar{x}_T = 47.29$). Tutuklu olan ve olmayan lise öğrencileri arasında ise, anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

4. Tutuklu Olup Olmama ve Ailelerinin Gelir Seviyelerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular

Ailelerinin gelir seviyelerine göre tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla gruplara ilişkin $\bar{x}$ ve ss değerleri hesaplanmış ve Tablo 6.1'de verilmiştir.

Tablo 6.1
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Ailelerinin Gelir Seviyesine Göre
Reddetme Becerileri Puanlarının $\bar{x}$ ve ss Değerleri

Tutukluluk Durumu Ailelerin Gelir Seviyeleri		Tutuklu Olan	Tutuklu Olmayan	Toplam
Düşük	n	40	18	58
	$\bar{x}$	46.43	52.56	48.33
	ss	9.01	6.07	8.65
Orta	n	60	132	192
	$\bar{x}$	48.47	49.69	49.31
	ss	8.87	8.58	8.67
Yüksek	n	7	9	16
	$\bar{x}$	52.43	50.56	51.38
	ss	14.34	11.28	12.29

Tablo 6.1 incelendiğinde tutuklu olup olmama ve ailelerin gelir seviyelerine göre oluşturulan gruplar arasında farklar gözlenmektedir ($\bar{x}_y = 51,38$; $\bar{x}_o = 49,31$; $\bar{x}_d = 48,33$). Bununla birlikte, tutuklu olmayan grupta aile geliri düşük ergenlerin reddetme becerileri puanları en yüksek iken, tutuklu ergenlerde, bunun tersine aile geliri yüksek ergenlerin reddetme becerileri puanları en yüksektir ($\bar{x}_d=52,56$, $\bar{x}_y=52,43$). Puan ortalamaları arasında gözlenen bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla verilere iki yönlü varyans analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 6.2’de sunulmuştur.

Tablo 6.2
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Ailelerinin Gelir Seviyelerine Göre
Reddetme Becerileri Puanlarının İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İstatistik Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	η^2
Grup	83,71	1	83,71	1,07	,30	,00
Aile Gelir	85,37	2	42,69	,55	,58	,00
Grup * Gelir	295,51	2	147,75	1,89	,15	,01
Hata	20339,35	260	78,23			
Toplam	665366,00	266				

Tablo 6.2’de, ailelerin gelir seviyelerine göre ergenlerin reddetme becerileri puanları arasında gözlenen puan farklılıklarının anlamlı olmadığı görülmektedir ($F_{2, 260} = .55$; $P > 0.05$). Ayrıca gelir seviyeleri farklı ergenlerin reddetme becerileri de onların tutuklu olup olmamalarına göre değişmemektedir ($F_{2, 260} = 1.89$; $P > 0.05$).

5. Tutuklu Olup Olmama ve Yaşamın İlk On Yılını Geçirdiği Yerleşim Biriminin Nüfus Yoğunluğuna Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulgular

Yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim birimlerine bağlı olarak, tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla gruplara ilişkin $\bar{\chi}$ ve ss değerleri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 7.1’de verilmiştir.

Tablo 7.1
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Yaşamlarının İlk On Yılıını Geçirdikleri
Yerleşim Birimine Göre Reddetme Becerileri Puanlarının $\bar{x}$ ve ss Değerleri

Nüfus Yoğunluğu	Tutukluluk Durumu	Tutuklu Olan	Tutuklu Olmayan	Toplam
0–20.000 Arası	n	29	53	82
	$\bar{x}$	48.90	51.55	50.61
	ss	7.77	9.44	8.93
20.001–1.000.000 Arası	n	29	92	121
	$\bar{x}$	46.38	49.34	48.63
	ss	9.14	9.89	8.10
1.000.001- Yukarısı	n	51	14	65
	$\bar{x}$	48.27	49.21	48.48
	ss	10.25	9.89	10.10

Tablo 7.1’de, küçük yerleşim birimlerinden gelenlerin reddetme becerilerinin diğer ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{x}_k = 50.61$). Benzer örüntü hem tutuklu hem de tutuklu olmayan ergenler için geçerli olmakla birlikte, orta büyüklükteki yerleşim birimlerinden gelen tutuklu ergenlerde, reddetme becerileri en düşüktür ($\bar{x}_o = 46.38$). Puan ortalamaları arasında gözlenen bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla verilere iki yönlü varyans analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 7.2’de sunulmuştur.

Tablo 7.2
Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Yaşamlarının İlk On Yılını Geçirdikleri
Yerleşim Biriminin Nüfus Yoğunluğuna Göre Reddetme Becerileri Puanlarının İki
Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

İstatistik Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P
Grup	225,98	1,00	225,98	2,88	,09
Nüfus Yoğunluğu	227,81	2,00	113,90	1,45	,24
Grup * Nüfus Yoğunluğu	31,44	2,00	15,72	,20	,82
Hata	20531,72	262,00	78,37		
Toplam	669775,00	268,00			

Tablo 7.2’de görüldüğü gibi, yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim birimlerinin nüfus yoğunluklarına bağlı olarak ergenlerin reddetme becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($F_{2,262} = 1.45$; $P = .24$). Ayrıca farklı yerleşim birimlerinden gelen ergenlerin tutuklu olup olmamaları da reddetme becerilerini değiştirmemektedir ($F_{2,262} = .20$; $P = .82$). Başka deyişle, nüfus yoğunluğu ve grup değişkenlerinin ortak etkileri anlamlı değildir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde 14-18 yaş grubu tutuklu ve tutuklu olmayan ergenler reddetme becerilerinin yaş, ailenin ekonomik durumu, yaşamının ilk on yılını geçirdiği yerleşim biriminin nüfusu ile en son mezun olduğu/ayrıldığı okul veya sınıf düzeyine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışma ve yorumuna yer verilmiştir. Bulguların yorum ve tartışması bulgular bölümündeki sıraya uygun olarak yapılmıştır.

1- Tutuklu Olup Olmamanın Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Araştırmada tutuklu ergenlerin reddetme becerileri ile tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri arasında bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanlarının ortalaması, tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puan ortalamasından daha düşük bulunmuştur.

Kıran (2002), ergenlerin istenmeyen, sorunlu veya suçlu davranışlara katılmalarında akranlardan gelen baskının etkili olduğuna dikkat çekmiştir.

Korkut (2004), “hayır” demeyi öğreten programlar, akranların birbirlerin etkilemeleri sonucunda başlattıkları ya da arttırdıkları madde kullanma, saldırganlık içeren yağma, kavga, araba soyma v.s etkinlikleri için yapılan önerilere, sömürülen ve taciz edilen ilişkilere girmeye direnmeyi öğretebilir. Ergenin akran baskısına

“hayır” diyebilecek yeterli bilgi ve becerilere sahip olması durumunda istenmeyen davranışlar, hatta suç sayılan davranışlardan da kendini koruması mümkündür.

Kıran (2003a)’a göre akran baskısı, sadece sigara içmek gibi sıradan davranışlar için değil diğer istenmeyen davranışlara (disiplin sorunları, olumsuz risk alma v.b) katılmalarına da neden olabilmektedir. Yani akran baskısına karşı reddetme becerilerinden yoksun olma, bireyi istenmeyen davranışlara karşı kendini ifade etmede bir kalkan gibi işlev görmektedir.

Görüldüğü gibi ergenlerin akran baskısına karşı reddetme becerilerinin araştırıldığı bu araştırmanın bulguları ile literatürdeki bulgular örtüşmektedir.

2- Tutuklu Olup Olmama ve Yaşa Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Araştırmada tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerinin yaşa göre değişip değişmediği sorusuna cevap aranmıştır. Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, tutuklu olmayan ergenlerin yaşları artıkça reddetme becerileri puanları azalmaktadır. Grupların reddetme becerileri puanları açısından incelendiğinde tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir

Temel ve Aksoy (2005)’a göre ergenliğin başlarının bireyin davranışlarının en uç noktada olduğu zamanlardır. Ergenlerin reddetme davranışları da bu kapsamda düşünüldüğünde ergenlerin reddetme davranışlarında da uçta bir davranış göstermiş olabileceği düşünülmektedir. Wynn ve diğ.(1997)’e göre hatalı alkol kullanma konusunda 8. sınıf öğrencilerinin yaklaşık yüzde 15’i 12.sınıflarda ise yüzde 30 ‘a kadar çıkmaktadır.

Ergenlikte yaş ilerledikçe reddetme davranışının azalmasının nedeni arkadaş grubu açısından ergenin artık uygun bir çevre edinmiş olması ve artık reddetme davranışının gerekli olmadığı bir durum olarak açıklanabilir.

3-Tutuklu Olup Olmama ve Eğitim Düzeylerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Araştırmada tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerinin eğitim düzeylerine göre değişip değişmediği sorusuna cevap aranmıştır. Tablo 4.2’de görüldüğü gibi, ilköğretim II. kademedan mezun ergenlerde reddetme puanları, diğer ergenlere göre daha yüksektir. Gruplar kendi içinde değerlendirildiklerin de, her iki grupta da benzer şekilde ilköğretim II. Kademe mezunu ergenlerde reddetme becerisinin en yüksek olduğu gözlenmektedir.

Ergenliğin doğal sonucu olarak bireylerde duygusal, cinsel ve sosyal açıdan bir çok alanda yeni durumlara uyum sağlamak zorunda kalan ergenin bu karmaşık durumda reddetme davranışlarında da bir doğal gelişme olabileceği düşünülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe reddetme becerileri puanlarındaki düşüş ise ülkemizdeki eğitim müfredatlarının reddetme becerilerini geliştirici bir özelliğinin olmayışı ve uymacı davranışların sosyal açıdan desteklenmiş ve pekiştirilmiş olması ile açıklanabilir.

4- Tutuklu Olup Olmama ve Ailelerin Gelir Düzeylerine Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Araştırmada tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerinin ailelerinin gelir durumlarına göre değişip değişmediği sorusuna cevap aranmıştır. Ailelerinin gelir düzeyi yükseldikçe, tutuklu ergenlerin reddetme puanlarının yükseldiği görülmüştür. Bununla birlikte, tutuklu olmayan grupta, aile geliri düşük

ergenlerin reddetme puanları en yüksek iken, tutuklu ergenlerde, bunun tersine aile geliri yüksek ergenlerin reddetme becerileri puanları en yüksek bulunmuştur (Bkz.Tablo 6.1).

Burt, West, yaptıkları araştırmada suç kabul edilen davranışlarda bulunan kişilerin yarısından çoğunun ekonomik durumlarının iyi olmayan ailelerden geldiğini bulmuştur. Ayrıca Glucker tarafından yapılan bir aştırmaya göre suçluların $\frac{3}{4}$ ünün ekonomik koşullarının çok düşük olduğunu ailelerden geldiğini saptamıştır (Akt: Yavuzer, 2001). Bu bulgu da literatürdeki araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.

5- Tutuklu Olup Olmama ve Yaşamlarının İlk On Yılını Geçirdikleri Yerleşim Birimlerinin Nüfus Yoğunluklarına Göre Ergenlerin Reddetme Becerilerine İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Araştırmada tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerinin yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim birimlerinin nüfus yoğunluklarına göre değişip değişmediği sorusuna cevap aranmıştır. Küçük yerleşim birimlerinden gelen ergenlerin reddetme becerilerinin diğer ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer örüntü hem tutuklu hem de tutuklu olmayan ergenler için geçerli olmakla birlikte, orta büyüklükteki yerleşim birimlerinden gelen tutuklu ergenlerde ise, reddetme becerileri en düşük bulunmuştur. (Bkz.Tablo 7.1).

Yörükoğlu (1998), coğrafi çevre ve fiziki koşulların yanı sıra yaşanan toplumsal ya da idari bölgeler de suçluluğu etkilemektedir. Nüfusu az olan yerlerde suçluluğun daha az olduğu tespit edilmiştir. Bu özellik daha çok toplum ilişkilerinin az veya çok, normal veya anormal oluşu ile bağlantılıdır. Buna göre suçun genellikle köy ve küçük şehirlere oranla büyük şehirlerde daha fazla işlendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun sebebi köy ve küçük kasaba gibi topluluklar nüfusu az olduğu için üyeleri arasında sıkı ve yakın ilişkilerin bulunduğu ve normların uzun süre sabit kalması, en azından çok yavaş değişen topluluklar olmasıdır.

Dolayısıyla sapan davranışlar az olacak, bu da bireylerin reddetme becerilerini kullanmasını gerektirecek bir durumun oluşmasını engellediğinden suç sayılmayan davranış örüntülerini geliştirmelerine katkıda bulunacaktır.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirme sonucunda eğitim ortamındaki uygulamalara, rehber öğretmenlere (psikolojik danışmanlara) ve araştırmacılara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Ergenlerin akran baskısına karşı reddetme becerilerini kullanıp kullanamadığının araştırıldığı bu araştırmadan elde edilen sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanları tutuklu olmayan ergenlere göre anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Buna göre tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanları tutuklu olmayan ergenlerin puanlarından anlamlı derecede daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

2- Tutuklu olan ve olmayan ergenlerin yaşları ile reddetme becerileri puanları arasında bir ilişki bulunmuştur. Tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanları tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanları ile yaş düzeyleri arasında fark bulunmuştur. Buna göre tutuklu olmayan ergenlerin yaşları ilerledikçe reddetme becerilerinden aldıkları puanlarında da düşüş olduğu ortaya koymuştur.

3- Tutuklu ergenlerin eğitim düzeylerine göre reddetme becerileri puanları ile tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanları karşılaştırıldığında ilköğretim mezunu ergenlerde reddetme becerileri puanları, diğer ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Gruplar kendi içlerinde değerlendirildiklerinde ise, her iki grupta da

benzer şekilde ilköğretim mezunu ergenlerin reddetme becerileri puanlarının en yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanları ile tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanları arasında fark vardır. Tutuklu olmayan ergenlerin reddetme becerileri puanları tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanlarından daha yüksek olduğu ortaya koymuştur.

4- Ailelerin gelir seviyelerine göre de, gelir seviyesi yükseldikçe, tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanlarının yükseldiği görülmektedir. Bununla birlikte, tutuklu olmayan grupta, aile geliri düşük ergenlerin reddetme becerileri puanları en yüksek iken, tutuklu ergenlerde, bunun tersine aile geliri yüksek ergenlerin reddetme becerileri puanları en yüksek olduğu ortaya koymuştur.

5- Ergenlerin yaşamlarının ilk on yılını geçirdikleri yerleşim yerinin nüfus yoğunluğuna göre reddetme becerileri puanları arasında fark bulunmuştur. Buna göre nüfusu az olan yerleşim birimlerinden gelen ergenlerin reddetme becerilerinin diğer ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer örüntü hem tutuklu hem de tutuklu olmayan ergenler için geçerli olmakla birlikte, orta büyüklükteki yerleşim birimlerinden gelen tutuklu ergenlerde ise, reddetme becerileri en düşük olduğu ortaya koymuştur..

Bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir.

- 1- Bu araştırmadan elde edilen bulgular ergenler için reddetme becerileri eğitimi programları geliştirilmesine temel olabilir.
- 2- Okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri ve resmi veya özel eğitim kurumlarının sosyal beceri eğitimi programlarının geliştirilmesine temel olabilir.
- 3- Ergenlerin reddetme becerileri ölçülürken kullanılan envanter yerine ergenlerin davranışları doğrudan gözlenerek reddetme becerileri araştırılabilir.

4- Ceza veya tutukevlerindeki eğitim personelinin reddetme becerileri konusunda hizmet içi eğitim kursları ile eğitilip, tutuklu ergen ve yetişkinlere bu beceriler kazandırılabilir.

5- Hizmet içi eğitim kursları, okul yöneticileri ve öğretmenler yetiştirilerek öğrencilere reddetme becerileri öğretilir.

6- Bu araştırmadaki araştırmaya katılan bireyler açısından daha kapsamlı olarak ele alınabilir, bağımsız değişkenlerin sayısı arttırılabilir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. Çocuk Bölümü İstatistikleri (2002).

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. Çocuk Bölümü İstatistikleri (2003).

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. Çocuk Bölümü İstatistikleri (2004).

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. Çocuk Bölümü İstatistikleri (2005).

AYDIN, Ayhan. (1999). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. İstanbul: Anı Yayıncılık.

BACANLI, Hasan. (2000). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

BACANLI, Hasan. (1999). **Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

BULUT, Doğan.(2000). A Cross-Cultural Study of Refusals in American English and Turkish. **Ankara: Hacettepe University**. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

BRYSON, Ray. (1999). *Effectiveness of Refusal Skills Software*. **Journal of Drug Education**, 29 (4) 359- 371.

CHARLTON, Anne., MINAGAWA, Kohi. While, David. (1999). *Saying "no" to Cigarettes: A Reappraisal of Adolescent Refusal Skills*. **Journal of Adolescence**, 22. 695- 707.

CÜCELOĞLU, Doğan. (1997). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul. Remzi Kitabevi.

ÇOK, Figen.(1994). Gelişim Psikolojisi: Ergenlik ve Yetişkinlik. **Eğitim Bilimleri Dergisi. 2** (27)..

ÇUHADAROĞLU, Füsün. (2000). Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri. **Katkı Pediatri Dergisi. 21** (6). 863-868.

DELİKARA, E, İpek.(2000). Ergenlerin Akran İlişkileri ile Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Ankara: Ankara Üniversitesi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DİKMEER, İ, Deniz. (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal İçedönük Ergenlerin İçedönüklük Düzeylerine Etkisi. **Ankara: Ankara Üniversitesi.** (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi).

DONOHUE, Brad.(1999). *Substance Refusal Skills in a Population of Adolescents Diagnosed With Conduct Disorder and Substance Abuse.* **Addictive Behaviors, 24** (1), 37-46.

DÜVENCİ, Şirin. (1995). Suç İşlemiş Ergenler ile Suç İşlememiş Ergenlerin Kişilik Yapılarının Karşılaştırılması. **İstanbul: İstanbul Üniversitesi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

EISEN, M. ZELLMAN, L. MURRAY, M, D. (2003). *Evaluating the Lions- Quest "Skills for Adolescence" Drug Education Program Second Year Behaviour Outcomes.* **Addictive Behaviours . 28.** 883-897.

GANDER, Mary. J. & Harry. W.GARDINER, (1995). **Çocuk ve Ergen Gelişimi.** (Yayına Hazırlayan : Bekir ONUR). Ankara. İmge Kitabevi.

GOLDSTEIN, Arnold, REAGLES, Kenneth ve AMANN, Lester. (1990). **Refusal Skills.** Champions Illions.

GOLDSTEIN, P. Arnold.(1989). *Refusal Skills: Learning To Be Positively Negative*. **Journal of Education**. 19 (3) 271-283.

GÖRÜŞ, Yiğit.(1999). Bir Grup Lise Öğrencisinin Atılganlık Düzeyi ile Stresle Başa çıkma Yolları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi**.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

GREEN, S. B. & SALKIND, N. J. (2002). **Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and Understanding Data** (3rd ed.). Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall.

HERMANN, Scot.(1997). *Refusal and Resistance Skills For Chidren and Adolescents*. **Journal of Counseling Development**, 75 (3), 177-187.

HORTAÇSU, Nuran. (2003). **İnsan İlişkileri**. Ankara. İmge Kitabevi.

İKİNCİ, Muhammet. (2003). Ergenlerde Temel İhtiyaçların Karşılanma Düzeyi ile Başa çıkma Davranışları Arasındaki İlişki. **Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

JONES-NELSON, Richard(1995). **Danışma Psikolojisi Kuramları**. (Ed: Füsun AKKOYUN). Ankara: TDFO Ltd. Şti.

KALKAN, M. ve SARDOĞAN E. M.(2003). *İnsan İlişkileri Becerilerine Dayalı Bir Eğitim Programının Grup Üyelerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi*. **3P Dergisi**. 11 (2). 137-142.

KANER, Sema.(1992). *Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar*. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. 25: (2). 463-495.

KASATURA , İlkay. (1998). **Kişilik ve Özgüven**. İstanbul : Evrim Yayınevi.

KAYA, Melek. (1993). 13 – 18 Yaşları Arasındaki Suç İşlemiş Ergenlerdeki Psikopatolojik Belirtilerin Araştırılması. **Ankara: Ankara Üniversitesi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KIRAN, E, Binnaz.(2003a). *Ergenlerin Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Sigara İçme Davranışlarının İncelenmesi.* **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.** 3.(1). 167- 188.

KIRAN, E, Binnaz.(2003 b). *Akran Baskısı, Akademik Başarı ve Yaş Değişkenlerine Göre Lise Öğrencilerinin Risk Alma Davranışının Yordanması.* **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** Sayı: 24. 79-85.

KIRAN, Binnaz. (2002). Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi. **Ankara. Gazi Üniversitesi** (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

KOÇ, Mustafa.(2004). *Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri.* Kayseri: **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** Sayı : 17. 231- 253

KORKUT, Fidan.(2004). **Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma.** Ankara. Anı Yayıncılık.

KULAKSIZOĞLU, Adnan. (1998). **Ergenlik Psikolojisi.** İstanbul. Remzi Kitabevi.

KUNT, Veysel.(2003). Suç ve Çocuk. **Ankara : Ankara Üniversitesi.** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

MARIETTA, A. Jeffrey, S. Halam, RICK, Petoska. (1999).*Why Do Effective Smoking Prevention Programs Work? Student Changes in Social Cognitive Theory Constructs.* **Journal of School Health.** 69 (8). 326-331.

NAGY, Stephen. WATS, F.D. Graham, NAGY, Christine.(2002). *Coital Status and Perceptions About Sexual Abstinence Refusal Skills*. **Journal of Adolescent Health**, **31**. 79-83

ÖZBAY. Özden. (2004). Yaş, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi. **Sosyal Araştırmalar Dergisi**. **1**. 53-76.

ÖZDEMİR. D. Hatice. (1999). Tutuklu ve Hükümlülerin Anksiyete ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. **İstanbul: İstanbul Üniversitesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÖZSÖZ, Canan. (1990). 14-18 Yaşları Arasındaki Suçlu ve Suçsuz Ergenlerde “Adaletsizlik” Yargısının Değerlendirilmesi. **Ankara: Ankara Üniversitesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

SCHEIRER, M. Lawrance. . BOTVIN, J. Gilbert. GRIFFIN, W. Kenneth. (1999). *Latent Growth Models of drug Refusal Skills and Adolescent Alcohol Use*. **Journal of Alcohol and Drug Education**, **44** (3). 21-48.

SENEMOĞLU, Nuray. (1997). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. Ankara. Spot Matbaacılık

SMITH, J. Manuel. (1998). **Hayır Dediğimde Kendimi Suçlu Hissediyorum**. Ankara. HYB. Yayıncılık.

TAŞKIN, Ahmet.(2002). **Cezaevleri İstatistikleri (1997 - 2002)**. İstanbul: Zirve Basım Yayın.

TATAKER, Tunç.(2003). Ergenlerin Atılganlık Düzeyi ile Ruhsal Sorunları Arasındaki İlişkinin Araştırılması. **İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TEMEL, Fulya ve AKSOY, Ayşe.(2005). **Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

TÜRKERİ. Sedat.(1995). Çocuk İslahevleri ve Çocuk Cezaevindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi. **Ankara: Ankara Üniversitesi** .(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TÜRK DİL KURUMU. (1988). **Türkçe Sözlük**. Ankara: TDK.

UZAMAZ, Fatma. (2000). Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine Etkisi. **Adana: Çukurova Üniversitesi**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÜNAL, Ö. Hafize.(1999). Ailesi Göç Etmiş Tutuklu Çocukların Uyumsal Davranış Özelliklerinin İncelenmesi. **İstanbul: İstanbul Üniversitesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

WYNN, Sheri., John SCHULENBERG ve Deborah KLOSKA. (1997). *The Mediating Influence of Refusal Skills in Preventing Adolescent Alcohol Misuse*. **Journal of School Health**, 67 (9), 390-395.

VOLTAN, Nilüfer. (1980). Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi. **Ankara : Hacettepe Üniversitesi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

YAVUZ, Ayşe, E. (2003). Tutuklu Ya Da Hükümlü Erkek Ergenlerde Kriminolojik Öykü İle Madde Kullanımı ve Aile Yapısı Arasındaki İlişki. **İstanbul : İstanbul Üniversitesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YAVUZER, Haluk.(2001). **Çocuk ve Suç**. İstanbul: Remzi Kitabevi

YEŞİLYAPRAK, Binnur.(2001). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

YILMAZ, A, Elif. (1999). 14–18 Yaş Grubunda Olan Erkek Çocukların Tutukluluk / Hükümlülük Sürecinde Etkin Olan Toplumsal ve Psikolojik Dinamikler. **İstanbul. Mimar Sinan Üniversitesi**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YOUNISS, James. (1992). *Friendship in Adolescence*. **Developmental and Behavioral Pediatrics**, 13,(1), 59-65.

YÖRÜKOĞLU, Atalay.(1998). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul. Özgür yayınları.

YÖRÜKOĞLU, Atalay. (2000). **Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları**. İstanbul. Özgür Yayınları.

YÜCE, Yurdanur, (2002). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Reddetme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Ankara: Gazi Üniversitesi**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

YÜKSEL, Galip. (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi. **Ankara: Gazi Üniversitesi**.(Yayınlanmamış Doktora Tezi).

YÜKSEL, Galip. (2004). **Gelişim ve Öğrenme**. (Ed: A. Ataman). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

EKLER**Ek No:**

- 1 – Varyans Homojenlik Testleri
- 2 – Reddetme Becerileri Envanteri (RBE)
- 3 - Kişisel Bilgi Formu
- 4 – T.C Adalet Bakanlığı Reddetme Becerileri Envanteri (RBE) İzin Belgesi

Ek – 1

Varyans Homojenlik Testleri

Yaş

Levene Statistic (F)	Sd1	Sd2	P
3,716	9	259	,000

Eğitim

Levene Statistic (F)	Sd1	Sd2	P
4,748	3	168	,003

Gelir

Levene Statistic (F)	Sd1	Sd2	P
3,512	2	104	,033

Yerleşim Birimi

Levene Statistic (F)	Sd1	Sd2	P
,969	2	106	,383

Ek – 2

REDDETME BECERİLERİ ENVANTERİ

Bu envanter günlük hayatta sizlerin zaman zaman karşılaşabileceği durumların bir listesini içermektedir. Sizden istenen, her ifadeyi dikkatlice okumanız ve eğer siz söz konusu durumla karşılaşmış olsaydınız, her maddenin altında verilen beş tepkiden hangisini göstereceğinizi belirtmenizdir. Lütfen soruları dışarıdaki günlük hayatınızı sürdürdüğünüzü varsayarak cevaplandırınız. Envanterdeki sorulara vereceğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacak sadece araştırma amacıyla kullanılacaktır.

1- Düşünün ki; arkadaşınız / arkadaş grubunuz birlikte okuldan kaçıp gezmeye gitmek istiyor. Ona / onlara ne söylerdiniz?

- a) Tamam, hemen gidelim.
- b) Başka kimler gelecek?
- c) Ailem duyarsa kızar.
- d) Okuldan kaçmak iyi bir davranış değil, sen de gitme.
- e) Hayır kesinlikle gitmeyeceğim.

2- Sınıftaki arkadaş grubunuz sınavda grup halinde kopya çekmek için anlaştı. Onlara ne söylerdiniz?

- a) Anlaştık
- b) Benim ne yapmam gerekiyor?
- c) Yakalanırsak öğretmenin gözünden düşeriz.
- d) Kopya hazırlamaya yıracağım zamanı ders çalışmaya ayırırsam başarılı olacağıma inanıyorum.
- e) Hayır kesinlikle kopya çekmem.

3- Arkadaşınız / arkadaşlarınız ailenizin gitmenize izin vermediği bir toplantıya sizinle birlikte gitmek için baskı yapıyor. Ona / onlara ne söylediniz?

- a) Tamam geliyorum.
- b) Eğlenceli olacağından emin misin?
- c) Ailem duyarsa bana güvenleri sarsılır.
- d) Kusura bakma çok ödevim var hemen eve gideceğim.
- e) Hayır, kesinlikle gelmeyeceğim.

4- Düşünün ki siz ve arkadaşınız / arkadaşlarınız bir şişe alkollü içki satın aldınız. Arkadaşınız / arkadaşlarınız, size “ sen zaten içemezsin ki” diyor. Ona / onlara ne söylediniz?

- a) Bana hemen bir bardak ver.
- b) Bir bardak içmekten bir şey olmaz sanırım.
- c) Aslında bugün biraz midem ağrıyor.
- d) Alkol sağlığa zararlıdır, sen de içme.
- e) Kesinlikle içmeyeceğim.

5- Düşünün ki; arkadaş grubunuz sınıfta dersi kaynatıyor fakat siz onlara katılmıyorsunuz. Tenefüste, size kendilerine katılmazsanız sizi bir daha gruba almayacaklarını söylüyorlar. Onlara ne söylediniz?

- a) Tamam, size katılırım zaten ben de dersten sıkıldım.
- b) Bu dersi dinlemek istiyorum ama resim dersinde size katılırım.
- c) Öğretmenin gözünden düşmek istemiyorum.
- d) Sınavda başarılı olabilmek için derslere önem vermemiz gerektiğini düşünüyorum.
- e) Ben derse katılmak istiyorum ve size kesinlikle uymayacağım.

6- Düşünün ki; bir arkadaşınızla birlikte otururken arkadaşınız size cinsel anlamda dokunmak istiyor. Ona ne söylediniz?

- a) Sesimi çıkarmaz kabullenirdim.
- b) Şimdi gitmem gerekiyor sonra görüşürüz
- c) Bu yaptığın doğru mu sence?
- d) Seni aileme şikayet edeceğim.
- e) Bana dokunma, seni pişman ederim!

7- Arkadaşınız sizden sürekli olarak harçlığınızı istiyor. Ona ne söylediniz?

- a) Tamam, ne kadar istiyorsan vereyim.
- b) Bu gün kitap almam gerekiyor, gelecek hafta versem olmaz mı?
- c) Sürekli benden para istiyorsun.
- d) Benden para alıyorsun ve geri vermiyorsun; o yüzden sana para veremeyeceğim.
- e) Hayır, artık senin gibi bir arkadaşı istemiyorum.

8- Arkadaşınız/ arkadaşlarınız sizin için değerli olan bir eşyanızı ödünç istiyor. Ona / onlara ne söylediniz?

- a) Tabi ki alabilirsin.
- b) Olabilir, ama yarın geri istiyorum.
- c) Bu benim için çok değerli, kaybolmasından korkuyorum.
- d) O bana çok sevdiğim birinden hatıra olduğu için vermeyeceğim.
- e) Hayır onu sana vermek istemiyorum.

9- Arkadaşınız / arkadaşlarınız sizden sigara içmenizi istiyor. Ona / onlara ne söylediniz?

- a) Tamam içerim.
- b) Belki biraz sonra içerim.
- c) Sigara sağlığa zararlıdır, sen de içme istersen.
- d) Bana baskı yapma!
- e) Kesinlikle içmeyeceğim.

10- Düşünün ki; arkadaşınız / arkadaşlarınız okulda yapılması yasak olan bir davranışı (sıralara zarar vermek, duvarları çizmek vs.) sizinle birlikte yapmak istiyor.ona / onlara ne söylediniz?

- a) Anlaştık, eğlence başlıyor.
- b) Bugün olmaz başka bir gün size katılırım.
- c) Bu yaptığınız doğru mu?
- d) Bana baskı yapmayın.
- e) Kesinlikle size katılmayacağım.

11- Düşünün ki; sınıfta sizi oturduğunuz yerden kaldırmak isteyen arkadaşınız / arkadaşlarınız var. Ona / onlara ne söylerdiniz?

- a) Tamam, hemen kalkıyorum.
- b) Bugün ben burada oturayım. Yarın başka bir yere otururum.
- c) Ben herkesin kendi yerinde oturması gerektiğini biliyorum.
- d) Kalkmayacağım.
- e) Kesinlikle kalkmayacağım dedim sana!

12- Düşünün ki; sizin ders çalışmanız gerekiyor. Arkadaşınız / arkadaşlarınız ise birlikte oyun oynamak istiyor. Ona / onlara ne söylerdiniz?

- a) Tamam geliyorum, akşam çalışırım.
- b) Ölabilir, soruları çözünce gelebilirim.
- c) Ödevimi bitirmeden dışarı çıkarsam ailem kızar.
- d) Çıkmak istemiyorum.
- e) Kesinlikle çıkmayacağım!

13- Düşünün ki; arkadaşınız/ arkadaşlarınız beden eğitimi dersinde soyunma odasına girip çantalarda bulunan paraları birlikte çalmayı teklif ediyor. Ona / onlara ne söylerdiniz?

- a) Tamam anlaştık.
- b) Kimsenin görmeyeceğinden emin misin?
- c) Bunu yapmak istediğimden emin değilim
- d) Hırsızlık yapmak çok kötü bir davranış ben bu işte yokum.
- e) Hayır kesinlikle ben bu işte yokum!

14- Düşünün ki; arkadaşınızla birlikte bir internet kafedesiniz ve arkadaşınız porno sitelerden birine girmek istiyor. Ona ne söylerdiniz?

- a) Tamam anlaştık.
- b) Yanımda fazla para yok.
- c) Etrafta tanıdık birilerinin olmadığından emin misin?
- d) Bunun doğru olmadığını düşünüyorum.
- e) Ben asla böyle bir şey yapmayacağım.

Ek – 3

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1- Yaşınız?

☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18

2- Ülkeniz koşullarına göre ailenizin gelir durumu nedir?

☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek

3- Yaşamınızın ilk 10 yılını geçirdiğiniz yerleşim biriminin nüfusu ne kadardır?

(farklı yerlerde geçirdi iseniz çoğunluğunu geçirdiğiniz yeri dikkate alınız.)

☐ 20,000'den az ☐ 20,001 ve 1,000,000 ☐ 1,000,001 ve daha fazla

4- Ailenizin gelir durumu nedir?

☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek

5- En son mezun olduğunuz ya da ayrıldığınız okul?

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise

Not: Tutuklu olmayan ergenlerde 5. soru sınıf düzeyi olarak verilmişti.

İlköğretim 8. sınıf ☐ lise 1 ☐ lise 2 ☐ lise 3 ☐

Ek - 4

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.00.10/

İVEDİ
.. /.. /2005

Konu : Anket izni

26 07 05 * 43814

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : 21/06/2005 tarihli ve B.30.2.GÜN.0.F8.00.00/5393 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Yahya BOZKURT'un, öğretim üyelerinizden Yrd. Doç. Dr. Galip YÜKSEL'in danışmanlığında yürüttüğü "14-18 Yaş Grubu Tutuklu Ergenlerin Reddetme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" isimli tez çalışması kapsamında "Reddetme Becerileri Envanteri"ni Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarımızda bulunan tutuklu çocuklara uygulayabilmesi hususunda izin talep eden ilgi yazınız incelenmiştir.

Söz konusu çalışmanın;

1) Ankete katılacak çocukların tespitinde psiko-sosyal yardım servisinin görüşünün alınması,

2) Uygulama yapılacak çocuğa gerekli bilgilendirmede bulunulması ve onayının alınması,

4) Kurumlarda bulunan çocukların kimliklerinin, geçmişlerinin, aile ve suç durumları ile bilgilerin teşhir edilmemesi,

5) Çocukların dosyalarının hiçbir şekilde incelenmemesi,

6) Çalışmanın her aşamasının psiko-sosyal servis uzmanları denetiminde sürdürülmesi,

7) Çalışma sonucunda hazırlanacak tezden iki nüshanın Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi.

koşullarıyla belirlenecek tarihlerde gerçekleştirilmesi uygun bulunmuştur.

Bilgi edinilmesini, çalışmalar sırasında yukarıda belirtilen koşullara uyulmasını ve çalışma tarihlerinin belirlenmesi amacıyla Elmadağ, Bergama M Tipi Çocuk ve İstanbul H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlükleri ile temasa geçilmesi hususunda gereğini rica ederim.

Nizamettin KALAMAN
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı